

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 8, Sayı: 1 Mart 2025

Volume: 8, Issue: 1 March 2025

DOI Number: 10.58659/estad.1638892

Araştırma Makalesi
Research Paper

Geliş Tarihi
Date of Submission
12/02/2025

Kabul Tarihi
Date of Acceptance
28/02/2025

Yayın Tarihi
Date of Publication
30/03/2024

DİVÂN ŞAİRLERİNİN GÖZÜYLE YAVUZ SULTÂN SELİM'İN ADALETİ

The Justice Of Yavuz Sultân Selim Through The Eyes Of Divan Poets

Havva AŞI

Doktora Öğrencisi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD., caganebeyag@windowslive.com, <https://orcid.org/0000-0002-1293-5458>

Değerlendirme/Evaluation: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Two external referees-Double Blind Referee System.

Etik Beyan/Ethical Declaration: Çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyulduğu beyan olunur./ It is declared that all processes of the study are in accordance with research and publication ethics, ethical rules and scientific citation principles are complied with.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Scanning: Kontrol edildi-İntihal.net/Checked-İntihal.net.

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Yoktur/It does not exist.

Lisans ve Telif Hakkı/Licence and Copyright: Yazar, dergimizde yayınlanan makalelerin telif hakkına sahip olup çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altındadır./The author owns the copyright of the articles published in our journal and his works are under CC BY-NC 4.0 licence.

Atıf Bilgisi/Citation: Aşı, Havva (2025). "Dîvân Şairlerinin Gözüyle Yavuz Sultân Selim'in Adaleti", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8, (1), (Mart 2025), s. 202-232, doi: 10.58659/estad.1638892

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]
Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 1 Mart/March 2025 s. 202-232

ÖZET

Osmanlı Döneminde şairler, padişahları methetmek amacıyla özellikle kaside nazım biçiminde şiirler yazıp padişahlara sunmuşlardır. Bu padişahlardan biri de aynı zamanda kendisi de şair olan Yavuz Sultân Selim'dir. Selimî mahlasıyla şiirler kaleme alan padişaha terakib-bend, muamma, müseddes, tarih, kaside gibi farklı nazım biçimlerinde çok sayıda şiir takdim edilmiştir. Şiirlerde padişahın cesaretli, kahraman, cömert, adaletli olma özelliklerinin methedildiği görülür. Bu çalışma kapsamında 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılda yazılmış 72 divân ve divânlarda bulunmayan şiirlerin yayımlandığı bazı makaleler, Yavuz Sultân Selim'in adaleti bağlamında incelenmiştir. Muhtelif eser ve makalelerde 14 şairin Yavuz Sultân Selim'e yazdıkları şiirlerinde padişahın adaletini konu edindikleri tespit edilmiştir. Buna göre divân şairlerinden Revânî, Tâcizâde Cafer Çelebi, Ahmed-i Rıdvân, Nihânî, Lâmi'î Çelebi, Mesîhî, Üsküplü İshak Çelebi, Remzî, Zâtî, Şem'î, Meâlî, Basîrî, Celîlî ve Zaîfî'nin yazdığı toplam 30 şiirin 65 beytinde/bendinde padişah adaletiyle methedilmiştir. Divân edebiyatında Yavuz Sultân Selim'in adaleti, sadece şiirlere değil mensur metinlere de konu olmuştur. Padişahın adaletini konu edinen bir risale, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Yz. A 142 nolu mecmua içinde yer almaktadır. Hikâyede Yavuz Sultân Selim, Mısır seferine çıktığı süreçte yollarında bulunan bir tüccarın vefat etmesi ve tüccarın üzerinde bulunan para hakkında padişahın şeriat hükümlerinden ayrılmadan adalet üzere karar vermesi konu edinmektedir. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak hazırlanan bu çalışmada divân şairlerinin Yavuz Sultân Selim'in adaletini şiirlerinde nasıl ele aldıkları örnek beyitlerle açıklanmış; bu konuda yazılmış bir risale örneği de giriş bölümünde tanıtılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Sultân Selim, Padişah, Adalet, Divân Şiiri, Risale.

ABSTRACT

During the Ottoman period, poets composed poems, especially in the form of kaside, in order to praise the sultans and presented them to the sultans. One of these sultans was Yavuz Sultân Selim, who was also a poet himself. The sultan, who wrote poems under the pseudonym Selimî, received many poems in different verse forms such as terakib-bend, muamma, müseddes, chronogram and kaside. In the poems, the sultan's qualities of being courageous, heroic, generous and just are praised. Within the scope of this study, 72 divans written in the late 15th and 16th centuries and some articles in which poems not included in divans were published are analyzed in the context of Yavuz Sultân Selim's justice. In various work and articles, it was determined that 14 poets wrote poems about the justice of Yavuz Sultân Selim. Accordingly, Revânî, Tâcizâde Cafer Çelebi, Ahmed-i Rıdvân, Nihânî, Lâmi'î Çelebi, Mesîhî, Üsküplü İshak Çelebi, Remzî, Zâtî, Şem'î, Meâlî, Basîrî, Celîlî and Zaîfî wrote a total of 30 poems in which the sultan was praised for his justice in 65 couplets/bends. In Divan literature, the justice of Yavuz Sultân Selim was the subject of not only poetry but also prose texts. A treatise on the sultan's justice is included in the Turkish Language Institution

Library Turkish Manuscripts Yz. A 142 in the collection numbered. The story is about the death of a merchant who was with Yavuz Sultân Selîm during his Egyptian expedition and the sultan's decision to make a just decision regarding the money on the merchant's person without deviating from the provisions of sharia. In this study, which was prepared by using quantitative and qualitative research methods, how the divan poets addressed the justice of Yavuz Sultân Selîm in their poems was explained with sample couplets; an example of a treatise written on this subject is also introduced and evaluated in the introduction section.

Keywords: Yavuz Sultân Selîm, Sultân, Justice, Divan Poetry, Treatise.

GİRİŞ

Divân şiiri, muhteva bakımından zengin birikime sahiptir. Allâh inancı, peygamber sevgisi, tasavvuf öğretileri, padişaha övgü, beşerî aşk, sosyal olaylar vb. hususlardan ilham alan şairler, farklı biçim ve türde eserler üretmişlerdir. Bu çerçevede şairlerin övgüsüne mazhar olarak birçok padişaha şiirler sunulduğu aynı zamanda padişahların da şiir yazdıkları bilinmektedir. “Osmanlı Devleti Döneminde, diğer bütün devletlerden daha çok padişah şair tahta oturmuştur” (Bayram, 2021: 411). Kadı Burhaneddin, Celayır Sultan Ahmed, İkinci Murad (Murâd, Murâdi), Fatih Sultân Mehmed (Avnî), Mirza Hüseyin Baykara (Hüseyinî), İkinci Bâyezîd (Adlî), Bâbü'r Şâh (Bâbü'r), Şâh İsmail (Hatayî) ve Yavuz Sultân Selîm (Selîmî), Türk tarihinde 15 ve 16. yüzyılda yaşamış padişah şairlerdendir (Bayram, 2021: 413). Farsça bir *Divân*'ı olan Yavuz Sultân Selîm, sekizinci Osmanlı padişahı İkinci Bâyezîd'in oğludur. Kaynaklara göre 872 (1467-68) ya da 875 (1470)'te babasının sancak beyi olarak bulunduğu Amasya'da doğmuş; sekiz yıllık saltanatından sonra 926 (1520)'da Çorlu'da vefat etmiştir (Emecen, 2009: 407, 413). Yavuz Sultân Selîm'in Farsça *Divân*'ı dışında Türkçe şiirleri de bulunmaktadır. Bu şiirler; Yavuz Sultân Selîm'e ait olanlar (23 şiir), aidiyeti kuvvetle muhtemel olanlar (5 şiir) ve aidiyeti şüpheli olanlar (20 şiir) tasnifiyle M. Fatih Köksal tarafından yayımlanmıştır (Köksal, 2019: 282).

Yavuz Sultân Selîm; kişiliği, şiirleri ve kendisine yazılan şiirlerle farklı çalışmalara¹ konu olmuştur. Osmanlı hükümdarlarının tek tek devirlerinin anlatıldığı Selîm-nâme ve Süleymân-nâme türündeki eserlerin başlangıcı da

¹ Yavuz Sultân Selîm'i konu edinen çalışmalardan bazılarının künyeleri şu şekildedir: *Yavuz Sultan Selim Divanı* (Tarlan, 1946), “Selim I” (Emecen, 2009), “SELİMÎ, Yavuz Sultân Selîm, Sultân Selîm-i Evvel, I. Selîm” (Tanyıldız, 2014), “Devlet Yönetiminde Hizmetkâr Liderlik Özelliklerine Göre Yavuz Sultan Selîm” (Bilgin ve Yıldırım, 2017), “16. Yy.ın İlk Yarısındaki Divanlarda Yavuz Sultan Selîm'e Sunulmuş Şiirler” (Ay ve Top, 2019), “Yavuz Sultan Selîm'in Türkçe Şiirleri” (Köksal, 2019), “Zâtî, Revânî ve Sürûri Örneğinde Yavuz Sultan Selîm'e Yazılan Kasideler” (Aslan, 2019), “Klasik Türk Şiirinde Masnû' Kasideler ve Lâmi'î Çelebi'nin 'Kaside-i Masnû'ası” (Erkal, 2024).

Yavuz Sultân Selîm'e dayanmaktadır (Bayram ve Yeşilbağ, 2020: 591). Devlet yönetiminde hizmetkâr lider olarak duygudaş, farkındalık sahibi, ileri görüşlü, ikna etme kabiliyetine sahip, sorumlu yönetici (Bilgin ve Yıldırım, 2017) özellikleriyle anılan padişaha çok sayıda şiir yazılmıştır. Bu şiirler, Ümran Ay ve Yılmaz Top tarafından tespit edilerek kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada Yavuz Sultân Selîm'e şiir ithaf eden 16 şaire ait 68 manzumeye dair bilgi bulunmaktadır (Ay ve Top: 2019). Bu çalışma kapsamında ise 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılda yazılmış 72 divân² ve farklı çalışmalar incelenmiştir. Buna göre ilgili çalışmada adları yer almayan Remzî (2), Meâlî³ (2) ve Nihânî'nin (1) de Yavuz Sultân Selîm'e kaside yazdığı tespit edilmiştir. Ayrıca 16. yüzyıl şairlerinden Muhyî de Yavuz Sultân Selîm'in zemini Türkçe olan bir gazeline iki nazire⁴ yazmıştır (Arslan, 2020: 26).

Çalışma kapsamında 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılda yazılmış 72 divân ve divânlarda yer almayan şiirlerin yayımlandığı bazı makaleler hem dijital ortamda hem de geleneksel yöntemden yararlanarak taranmış ve dokümanların incelenmesi sonucunda doğrudan Yavuz Sultân Selîm'in adaletini konu edinen 65 beyit/bend tespit edilerek listelenmiştir. Buna göre Üsküplü İshak Çelebi, Tâcizâde Cafer Çelebi, Revânî, Celîlî, Lâmi'î Çelebi, Mesîhî, Zâtî, Remzî, Meâlî, Nihânî, Zaîfî, Basîrî, Şem'î ve Meâlî'ye ait beyitlerin 60'ı Türkçe, 5'i Farsçadır. Farsça beyitlerin 2'si Şem'î'ye, 2'si Basîrî'ye, 1'i ise Üsküplü İshak Çelebi'ye aittir. Yapılan araştırmaya göre Yavuz Sultân Selîm'e

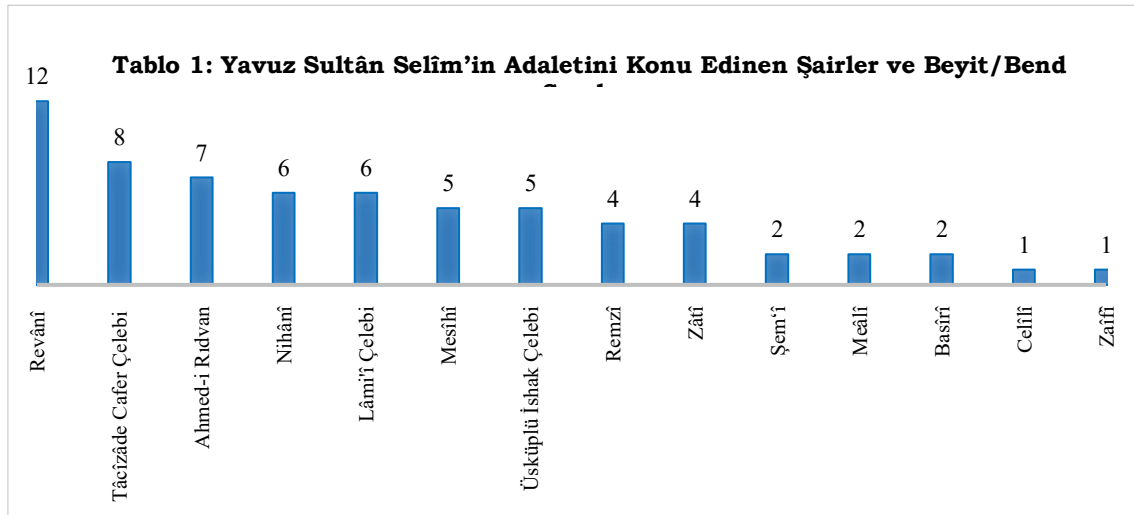
² Çalışma kapsamında önce yüzyıl sınırlandırması yapılmadan divânlarda Yavuz Sultân Selîm (ö.1520)'in adaleti araştırılmış; fakat ikinci Selîm (ö.1574) ve üçüncü Selîm (ö.1808)'e yazılmış şiirlerin de olması sebebiyle doğru tespitler yapabilmek amacıyla bir sınırlandırma yapılarak özellikle 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılda yazılmış divânlar çalışma kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda incelenen divânların şairleri şunlardır: Ahdî-i Bağdâdî (ö.1593-1594), Âhî (ö.1593-94), Ahmedî Rıdvan (ö.1528-1538), Amrî (ö.1523-24?), Âşık Çelebi (ö.1572), Bâkî (ö.1600), Bâlî (ö.1594?), Basîrî (ö.1534-35), Behîştî (ö.1571?), Belîğî (ö.1572-73), Bitlisli Şükri (ö.?), Bursalı Rahmî (ö.1567-68), Celîlî (ö.1566-1577), Cenâbî Paşa (ö.1561-62), Çâkerî (ö.?), Derzizâde Ulvî (ö.1585), Emir Osman (ö.1595), Edirneli Nazmî (ö.1555?), Edirneli Şevkî (ö.1516), Emrî (ö.?), Fuzûlî (ö.1556), Garîkî (ö.?), Gelibolulu Sun'î (ö.1534-35), Gelibolulu Sürûrî (ö.1562), Günahkâr (ö.?), Hatmî (ö.1566'dan önce), Hayâlî Bey (ö.1556-57), Hayretî (ö.1534), Hecrî (ö.1557), Helâkî (ö.1575-76?), Hicrî (ö.1556), Hilâlî (ö.1543), İbrahim Gülşenî (ö.1534), Kâdî (ö.1591), Lâmi'î Çelebi (ö.1532), Mânî (ö.1598-1599), Meâlî (ö.1535-36), Mesîhî (ö.1512'den sonra), Mostarlı Hasan Ziyâ'î (ö.1584), Muhîti (ö.?), Muhyî (ö.1548), Muhyî-i Gülşenî (ö.1604), Nev'î (ö.1599), Nihânî (ö.1519), Rahîmî (ö.?), Remzî (ö.1547-48), Revânî (ö.1523), Sebzî (ö.?), Sehâbî (ö.1562-64), Sehi Bey (ö.1548-49), Senî Ali (ö.?), Sevdâyî (?), Seyrî (ö.1554'ten sonra), Sirâcî (ö.?), Şâhî (ö.1562), Şem'î (ö.1529-1530) Şemseddin Sivâsî (ö.1597), Şihâbî (ö.?), Şuhûdî (?), Tâcizâde Cafer Çelebi (ö.1515), Taşlıcalı Yahyâ (ö.1582), Usûlî (ö.1538), Ümidî Ahmet (ö.1571), Üsküplü Atâ (ö.?), Üsküplü İshak Çelebi (ö.1538), Vasfî (ö.?), Vechî (ö.?), Vusûlî (ö.1592), Yakînî (ö.1568), Zâ'îfî (Rumelîlî) (ö.1557'den sonra), Zâtî (ö.1546).

³ Meâlî'nin Yavuz Sultân Selîm için yazdığı kasideler "Meâlî'nin Yayımlanmamış Şiirleri" makalesinde yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Muvaffak Eflatun, "Meâlî'nin Yayımlanmamış Şiirleri", 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(10), 2015, 91-124.

⁴ Muhyî'nin Yavuz Sultân Selîm'in zemini Türkçe olan bir gazeline yazdığı iki nazire *Muhyî Divânı*'nda "Nazîre-i Sultân Selîm Hân" (G. 455) ve "Nazîre-i Diğer Sultân Selîm Hân" (G. 456) başlıklarıyla yer almaktadır (Arslan, 2020: 454-455).

sunulan şiirlerde padişahın adının ilgili her bir şiirde bir ya da iki kere anıldığı görülür. Padişahın adının geçtiği beyitler şöyle örneklendirilebilir: “*Sultân Selîm*” (Revânî, K. 27/25)⁵, “*Hazret-i Sultân Selîm*” (Zâtî, K. 16/17), “*Şâh Selîm*” (Tâcizâde Cafer Çelebi, K. 30/43), “*Sultân Selîm-i şâh-ı cihân*” (Üsküplü İshak Çelebi, K. 4/7), “*Selîm Şâh*” (Ahmed-i Rıdvan, K. 61/2).

Yavuz Sultân Selîm’in adaletinin ele alındığı beyitlerden ikisinde padişahın “*Sultân Selîm şâh-ı âdil*” (Revânî, K. 33/4), “*bâğ-ı adâlet hazret-i Sultân Selîm*” (Remzî, K. 3/35) şeklinde adaletiyle nitelendirildiği görülmektedir. Padişahın adaletini konu edinen 65 beytin/bendin büyük çoğunluğu padişaha sunulan kasidelerde yer almaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmaya göre 16. yüzyılda yazılmış kasidelerin %78.68’i medhiye türündedir (Aydemir, 2002: 140). Aşağıda hangi şairin kaç beyitte Yavuz Sultân Selîm’in adaletini ele aldığına ilişkin veriler gösterilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere 14 dîvân şairi, Yavuz Sultân Selîm’in adaletini şiirlerinde konu edinmiştir. Padişahın adaletine dair en fazla beyit, Revânî’nin şiirlerinde, en az beyit ise Celîlî ve Zaîfî’nin şiirlerinde tespit edilmiştir. Revânî, padişaha yazdığı kasidelerindeki 8 beyitte, *İşretnâme*’sinde ise 4 beyitte Yavuz Sultân Selîm’in adaletini ele almıştır. Genel itibarıyla beyitlerin/bendlerin 51’i kasidede, 5’i terki-bendde, 4’ü *İşretnâme*’de, 3’ü müseddeste, 2’si ise tarih ve dîbâcede geçmektedir. Yavuz Sultân Selîm’in adaletinin anıldığı beyitlerin/bendlerin ve ilgili çalışmaların künyeleri, araştırmacıların kolaylıkla

⁵ Çalışmada seçilen örnek beyitlerin künyeleri; şair, şiir türü, şiir numarası, beyit numarası biçiminde gösterilmiş ve künyelerin gösteriminde şu kısaltmalardan yararlanılmıştır: *İşretnâme*: İ., kaside: K., tarih: T.; terki-bend: TB., müseddeste: M., muamma: Mu. Ayrıca örnek olarak gösterilen bazı mısralarda, beytin birinci mısrası “a”, ikinci mısrası ise “b” harfiyle gösterilmiştir.

ulaşabilmelerine imkân tanımak amacıyla aşağıda bir tablo hâlinde gösterilmiştir.

Tablo 2: Yavuz Sultân Selim'in Adaletini Konu Edinen Şairler, Beyitler ve İlgili Çalışmaların Künyeleri		
Şair	Beyitlerin Künyeleri	İlgili Çalışmaların Künyeleri
Revânî	K. 18/29, 25/13, 26/29, 30/21, 30/24, 32/27, 33/4, 33/21; İ. 145, 146, 171, 182.	(Avşar, 2017) (Alışık, 1986)
Tâcizâde Cafer Çelebi	K. 29/11, 30/63, 30/65, 30/66, 30/85; M. 32/17, 32/20, 32/21.	(Erünsal, 2018)
Ahmed-i Rıdvan	K. 61/1, 61/11; TB. 3/1/2, 3/1/3, 3/1/4, 3/3/3, 3/3/4.	(Çeltik, 2017)
Nihânî	K. Mu./5, 10, 17, 25, 37, 41.	(Yavuz, 1998)
Lâmi'î Çelebi	K. 12/5, 12/7, 12/8, 12/24, 12/35, 13/31.	(Burmaoğlu, 1983)
Mesîhî	K. 5/9, 5/14, 5/16, 5/24, 5/38.	(Mengi, 2020)
Üsküplü İshak Çelebi	Farsça K. 3/33; K. 4/8, 4/9, 5/20, 5/29.	(Keklik, 2014) (Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1989)
Remzî	K. 3/31, 3/32, 3/35, 4/35.	(Kurt, 2017)
Zâtî	K. 15/15, 16/23, 16/29, 19/38.	(Kurtoğlu, 2017)
Şem'î	Farsça K. 13/32, 13/44.	(Karavelioğlu, 2014)
Meâlî	K. 2/22, 4/23.	(Eflatun, 2015)
Basîrî	Farsça K. 14/10, 14/13.	(Bulukgiray, 2019)
Celîlî	Dîbâce 11.	(Kazan Nas, 2018)
Zaîfî	T. 2/2.	(Akarsu, 1989)
Toplam: 14 Şair	Toplam: 30 Şiir, 65 beyit/bend	

Yavuz Sultân Selim'i konu edinen eserler, manzumelerle sınırlı değildir. *İshak Çelebi'nin Selimnamesi*, *Sücutî'nin Selimnamesi*, *Fetihnâme-i Diyâr-ı Arab'ı*, *Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi'nin Selimşahnamesi* gibi mensur ya da manzum mesur karışık eserlerle birlikte kısa risaleler de mevcuttur (Argunşah, 2009). Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Yz. A 142 nolu mecmuada⁶

⁶ Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe yazmaları Yz. A. 142 nolu mecmuaya Milli Kütüphane Veri Tabanı üzerinden ulaşılmıştır.
<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list> (E.T.:11.01.2025) İlgili mecmuanın tamamıyla ilgili teferruatlı çalışma, tarafımızca doktora tezi olarak tamamlanmak üzeredir.

Acâib-i Mahlûkât'tan Ayasofya'nın Tarihi'ne kadar farklı konularda çok sayıda hikâye yer almaktadır. Bu hikâyelerden bir tanesi mecmuanın 479-481 sayfalarında yer alan “*Hikâyet-i Sultân Selîm-i Evvel bin Bâyezîd-i Velî'nün Adâleti Beyânında*” adlı mensur metindir. Kütüphane kayıtlarında bu hikâye Yz. A 142/25 nu. ile ayrıca kayıtlıdır. 30 satırdan oluşan hikâye, “*Hikâyet olunur ki merhûm Sultân Selîm Hân hazretleri*” ifadesiyle başlayıp “*Hak Sübhânehü ve Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Kurân-ı azîminde ve'l-akıbeti li't-tekvâ ve dahı ve'l-âkıbeti li'l-müttekîn diyü buyurmuşdur.*” cümlesiyle tamamlanmaktadır. Hikâyede Mısır seferinde yaşanan bir olay karşısında Yavuz Sultân Selîm'in şeriat hükümlerinden ayrılmadan adalet üzerine karar vermesi konu edinmektedir.

Yavuz Sultân Selîm, 1517'de Mısır seferine çıktığı bilinmektedir. Hikâyedeki olay Yavuz Sultân Selîm'in Mısır seferi sürecinde Kudüs'e yakın olan Gazze'ye geldiği bir zaman diliminde yaşanmıştır. Kaynaklarda Yavuz Sultân Selîm'in 30 Aralık 1517'de Kudüs'e, 2 Ocak 1517'de de Gazze'ye girdiği ve burada üç gün kalıp 9 Ocak 1517'de Gazze'den ayrıldığı; yolculuk sürecinde çöl yolunun zorluğu ve susuzluk sebebiyle sıkıntılar yaşandığı kaydedilmektedir (Emecen, 2009). Hikâyede doğrudan çöl yolunun zorluğu ve susuzlukla ilgili bir sıkıntıdan bahsedilememekle birlikte kâr elde etmek amacıyla sefere katılan Yenişehirli bir tüccarın Gazze'de vefat etmesi ve üzerinde bulunan 600.000 filorinin⁷ yol masraflarında sıkıntı çekilmesi sebebiyle kullanılması için Yavuz Sultân Selîm'den izin istenmesinden bahsedilmektedir. Bu bağlamda tarihi bilgilerle hikâyedeki bilgilerin belirli ölçüde örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Yavuz Sultân Selîm'in adaletini konu alan hikâye şu şekildedir: Yavuz Sultân Selîm, Mısır seferine çıkarken Yenişehirli bir tüccar, yeni fethedilen topraklardan ucuz fiyata mal alıp kazanç sağlamak amacıyla yanında 600.000 filori sermayesiyle birlikte ordunun yanında sefere katılır. Ancak bu kişi sefer sırasında, Kudüs yakınlarındaki Gazze'de vefat eder. Tüccarın vefatıyla birlikte, yanında bulunan 600.000 filori sermayenin yolculuk masraflarını karşılamakta zorluk çeken ordu için kullanılması istenir. Bu durum padişaha bildirilerek paranın geçici olarak yol masrafları için kullanılması; dönüşte paranın tüccarın varislerine ödenmesi istenir. Teklifi kabul etmeyen Yavuz Sultân Selîm, tüccarın üzerinde bulunan paranın varislerine gönderilmesini

⁷ Filori: İtalyanca asıllı olup Venedik dukası da denen altın sikkedir. İlk defa 1252'de Floransa'da üzerinde zambak deseni ile (res. 1114) darbedilmesi bakımından bu isimle anılmış, 1533 senesine kadar tasarım ve ayarında bir değişikliğe uğramadan uzun süre kullanılmıştır. Daha sonra Fatih tarafından ilk darbedilen altın sikkelerde de bu 23^{1/2} ayar floriler esas alındığından Osmanlı piyasalarında da değerini kaybetmeden geçerliğini koruyan bir para olmuştur (Şentürk, 2020: 458).

emreder. Padişah, “Ölene rahmet, varislerine bereket, fitne çıkaranlara ise bin lanet olsun.” diyerek bu konuda kararlılığını ortaya koyar. Tüccarın malı, padişahın emriyle varislerine gönderilir ve ordu yolculuğuna devam eder. Yavuz Sultân Selim, sıkıntılı sefer sürecinde vefat eden tüccarın malını devletin hazinesine almayıp varislerine göndermesi sebebiyle Allâh tarafından bu dünyada hiçbir İslam padişahına nasip olmayan bir mertebeye -Mısır’a mâlik, Mekke ve Medine’ye hizmetkâr olmakla- şereflendirilir. Her yıl bu memleketten elde edilen gelirle kulların maaşları, hac masrafları ve Mekke ile Medine’deki fakirlerin ihtiyaçları karşılanır ve geriye hazineye aktarılacak üzere altı yüz bin filorilik bir para kalır. Eğer insanlar, nefis ve arzularının peşine düşmeyip şeriata tabi olurlarsa Allah Teâlâ Hazretleri onların işlerini kolaylaştırır ve ummadıkları yerden hesap edemedikleri nimetler ihsan eder. Fakat nefis ve arzularının peşine düşüp şeriata aykırı şekilde mal biriktirmek istediklerinde ise ileride elde edecekleri sonuç bellidir. Nitekim Allâh, Kur’ân-ı Kerim’de takva sahiplerinin ve muttakilerin sonunu bildirmiştir.

Yavuz Sultân Selim’in şeriata bağlılığını ve adalet anlayışını bu hikâyede açıkça görmek mümkündür. Ana mesajı kısaca “Allâh; nefislerine uymayan, şeriate uyan insanların işlerini kolaylaştırır.” şeklinde özetlenebilecek olan hikâyenin sonunda “*ve’l-âkıbete li’t-tekvâ*” (Tâhâ Suresi 132. ayet⁸), “*ve’l-âkıbete li’l-müttekîn*” (Kasas Suresi 83. ayet⁹) ifadeleriyle ayet iktibası bulunmaktadır. Hikâyenin çeviri yazılı metni şu şekildedir.

[479] ⁽⁸⁾Hikâyet-i Sultân Selim-i Evvel bin Bâyezîd-i Velî’nün ‘adâleti beyânında¹⁰

⁽⁹⁾Hikâyet olunur ki merhûm Şultân Selim Hân hazretleri, Mısır fethine ‘azîmet ⁽¹⁰⁾itdüklerinde Yeñişehirlü bir bâzergân, altı kerre yüz biñ filori sermâye ile ⁽¹¹⁾yeñi feth olunmuş memleketden ucuz bahâ ile metâ’ olup ziyâde hayr iderüm ⁽¹²⁾sevdâsıyla ordu-yı hümâyûn ile berâber gidüp Kudüs-i Şerîf’e qarîb Ğazze ⁽¹³⁾tarafına varıldukda âhirete intikâl eylemiş ve harc-ı râhda müzâyâka olmağla ⁽¹⁴⁾merhûm Sultân Selim Hân

8 وَأَمُرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْنَعُ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى (١٣٢)

“Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz; asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutlu gelecek, günahlardan sakınanların olacaktır.” (Tâhâ Suresi 132. ayet) <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/T%C3%A2h%C3%A2-suresi/2477/129-135-ayet-tefsiri> (E.T.:11.02.2025).

9 تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ (٨٣)

“İşte âhiret yurdu. Onu yeryüzünde haksız üstünlük kurmak ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenler için hazırlamış bulunuyoruz. İyi son, Allah’a karşı gelmekten sakınanların olacaktır.” (Kasas Suresi 83 ayet) <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3335/83-ayet-tefsiri> (E.T.:11.02.2025).

¹⁰ Metnin kurulmasında dikkat edilen hususlar şu şekildedir: 1. Metin DEV-RA yazı tipinde yazılmıştır. 2. Eserde kırımızı mürekkeple yazılan kelime ve kelime gurubu, çeviri yazılı metinde kalın yazı tipinde gösterilmiştir. 3. Sayfa numaraları metinde yazının sol tarafında köşeli parantez içinde gösterilmiştir. 4. metindeki her bir satır numarası, satırdaki ilk kelimenin başına parantez içinde ve üst simge şeklinde yazılmıştır. 5. Metin transkripsiyon alfabesiyle yazılırken noktalama işaretlerinin kullanımında TDK yazım kuralları esas alınmıştır.

hazretlerine telhîş idüp bildürdiler ki bir bâzergân ⁽¹⁵⁾vefât eyledi ve yanında altı kerre yüz biñ filori sermâyesi bulundu ⁽¹⁶⁾ve âdemler tutup vereşesine göndermek lâzım geldi. Hârc-ı rāhda ziyāde müzāyaķamız vardır. Eger emriñüz olur ise hücet-i şer'iyye ile [480] ⁽¹⁾der'uhde olunup hârc-ı rāha şarf oluna ve müzāyaķamız def' ola ⁽²⁾ve 'avdetde beytül-māldan vereşeye edā oluna dimişler. Andan merhūm Sultān ⁽³⁾Selīm Hān 'aleyhi'r-raħme ve'l-ġufrān hazretleri daħı telhîşüñ ardına ⁽⁴⁾yazmış ki "Ölene rahmet ve vārişüñ malına bereket ve ortada olan ġammāza hezār ⁽⁵⁾la'net." deyü tahrîr itmiş. Ve'l-hāşıl almağa icāzet virmemek ile âdemler ⁽⁶⁾tutup ol mālî vefāt iden bâzergānuñ vereşesine göndermişler ⁽⁷⁾ve Hâķ Sübhāne ve Te'ālā hazretleri, Sultān Selīm Hān hazretlerine öyle müzāyaķa ⁽⁸⁾maħallinde mālî hazīnesine almayup vefāt iden bâzergānuñ vereşesine ⁽⁹⁾göndermek ile Mısır memleketine mālîķ kılup Hādīmü'l-hārameynü's-şerīfin ⁽¹⁰⁾olmak mertebesiyle müşerref kıldı. Dünyāda ehl-i İslām pâdişāhlarınuñ ⁽¹¹⁾birisine müyesser degüldür ihsān eyledi ve her sene ol memleketden hāşıl ⁽¹²⁾olan māldan kullarınuñ mevācibine ve maşārifine şarf olınandan ⁽¹³⁾mā'ide ü maşārif-i hacc ve fuķarā-i hārameyn-i şerīfin maşārifine şarf ⁽¹⁴⁾olınandan mā'ide, altı kerre yüz biñ filori hazīne-i 'āmireye gelür. ⁽¹⁵⁾Eger âdem oġlanları nefis ü hevā ve şeytāna uymayup şer'-i şerīfe ⁽¹⁶⁾tābi' olurlar ise Allāh'ü Te'ālā hazretleri işlerini āsān ider ⁽¹⁷⁾ve me'mül itmedükleri yirden hesāba gelmez ihsānlar ider ve eger nefis ü hevā [481] ⁽¹⁾ve şeytāna uyup hilāf-ı şer' māl cem' itmekle işlerini ve maşlahatlarını ⁽²⁾oñarmak murād iderler ise ilerü gelmek ihtimālî bu kadar. Zîrā Hâķ Sübhānehü ⁽³⁾ve Te'ālā ve Tekāddes hazretleri, Kur'ān-ı 'azīminde "*ve'l-ākābete li't-teķvā*" ⁽⁴⁾ve daħı "*ve'l-ākābete li'l-müttekīn*" deyü buyurmuşdur. **Temmet.** (Yz. A 142/25, 479-481).

Dîvân Şairlerinin Gözüyle Yavuz Sultân Selīm'in Adaleti

15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyıla ait 72 dîvānda ve dîvân dışındaki bazı eserlerde Yavuz Sultân Selīm için yazılmış 75 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler, padişahın adaleti bağlamında incelendiğinde 14 dîvân şairinin şiirlerinde Yavuz Sultân Selīm'i çeşitli hasletlerinin yanı sıra adaletiyle de övdükleri görülür. Giriş bölümünde künyeleri verilen bu 65 beyitte/bendde adalet kavramı; Arapça âdil, *adl*, *dād* ve *ma'delet* kelimeleriyle ifade edilmiştir. "*İnsanlar arasında hakkı koruma işi*" (Çaġbayır, 2017: 35). anlamına gelen adalet kelimesi, bazı beyitlerde/bendlerde müstakil olarak kullanılmış; bazı beyitlerde/bendlerde ise tamlama biçiminde kullanılmıştır. Bunlar, şu şekilde örneklendirilebilir: Üsküplü İshak Çelebi: *kuyām-ı ma'delet* (K. 4/8a), *sit-i 'adl* (K. 4/9a), *ma'delet-penāh* (K. 5/29a); Tâcizāde Cafer Çelebi: *hurşid-i evc-i ma'delet* (K. 29/11a), *zamān-ı ma'delet* (K. 30/66a), *bahār-ı ma'delet* (K. 30/85a); Revānî: *devr-i 'adl* (K. 30/24a), *medār-ı 'adl* (K. 32/27a), *şāh-ı 'âdil* (K. 33/4a), *eyyām-ı 'adl* (K. 33/21a); Şem'i: *kemāl-i 'adl ü dād* (K. 13/32a),

şihne-i 'adl (K. 13/44a); Mesîhî: şâh-ı sâhib-ma'dilet (K. 5/9a); Zâtî: tarîk-i adl (K. 16/29a), ahd-i adl (K. 19/38a); Ahmed-i Rıdvan: tabîb-i ma'delet (TB. 3/1/3a), zülâl-i ma'dilet (TB. 3/3/4b); Lâmi'î Çelebi: 'âdil-dil (K. 12/7a), zill-ı 'adl (K. 12/8a), sâye-i 'adl (K. 12/24a), devrân-ı 'adl (K. 13/31a); Remzî: envâr-ı 'adl-i şâh-ı gül-ruhsâr (K. 3/31b), bâğ-ı 'adâlet (K. 3/35a), devr-i 'adl (K. 4/35b); Nihânî: şâme-i 'adl (K. Mu./17b); Meâlî: server-i şehir-i 'adâlet (K. 2/22b), 'ayn-ı 'adl (K. 4/23a).

Bu örneklerin yer aldığı ve Yavuz Sultân Selim'in adaleti ile methedildiği beyitler arasından temsil düzeyi yüksek olan örnekler, aşağıda şairlerine göre sınıflandırılarak değerlendirilip yorumlanmıştır. Örneklerin belirlenmesinde eksiksiz neşredilmiş, anlam bütünlüğü içinde padişahın özellikle adaletinin vurgulandığı beyitlerin/bendlerin olmasına dikkat edilmiştir.

1. Revânî'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selim'in Adaleti

Yavuz Sultân Selim'in adaletini şiirlerinde en fazla konu edinen dîvân şairi, Revânî'dir. Tezkirelerde ittifakla Edirneli olduğu belirtilen Revânî, Kanûnî Sultân Süleyman'ın saltanatının başlarına denk gelen 1523'te vefat etmiştir (Erünsal, 2008). *Revânî Dîvânı*'nda 1, 2, 3, 16, 18, 25, 26, 27, 30, 32, 33 numaralı kasideler¹¹ ve *İşretnâme*'de sebep-i teliften sonraki iki kaside, Yavuz Sultân Selim övgüsünde yazılmıştır. *Dîvân*'da 8 beyitte; *İşretnâme*'de 4 beyitte olmak üzere toplam 12 beyitte doğrudan padişahın adaleti dile getirilmiştir. Şaire göre Yavuz Sultân Selim; "pâdişeh-i nîk-husâl" (K. 18/29), "şâh-ı kâmkâr" (K. 26/29), "şâh-ı 'âdil" (K. 33/4) bir padişaktır.

Dîvân'da padişaha yazılan kasideler "Kasîde der-Medh-i Sultân Selîm" ibaresi ile başlamaktadır. 2. kaside "feth", 3. kaside "ıyd", 16. kaside "gül", 27. kaside "serv", 30. kaside "yine" rediflidir. Şair, padişaha yazdığı şiirlerde "Şâh-ı bülend-mertebe Sultân Selîm" (K. 1/16a), "Sâhib-kırân Hazret-i Sultân Selîm" (K. 2/6a), "Pâdişâh-ı heft-kişver Hazret-i Sultân Selîm" (K. 3/8a), "Gülzâr-ı lutf-ı Hazret-i Sultân Selîm" (K. 16/12a), "Câmi'-i mülk-i cihân ya'ni ki Sultân Selîm" (K. 18/8a), "Şâh-ı hürşîd-eser Hazret-i Sultân Selîm" (K. 25/10a), "Fahr-ı zamâne Hazret-i Sultân Selîm" (K. 26/8a), "Şâh-ı bülend-mertebe Sultân Selîm" (K. 27/25a), "Pâdişâh-ı rub'-ı meskûn Hazret-i Sultân Selîm" (K. 30/19a) şeklinde bülend, sâhib-kırân, gülzâr, hürşîd-eser, fahr-ı zamâne gibi kelimelerle

¹¹ Ümran Ay ve Yılmaz Top'un çalışmasında 12. kasidenin de Yavuz Sultân Selim'e yazıldığı bilgisi mevcuttur. Fakat *Revânî Dîvânı*'nda 12. kaside "Kasîde der-Medh-i Sultân Bâyezîd" ibaresiyle başlamaktadır. Dolayısıyla 12. kasidenin Yavuz Sultân Selim'e aidiyetinin sehven yazıldığı düşünülmektedir. Ayrıntılı bilgi için ilgili makaleye ve *Revânî Dîvânı*'na bk. Ümran Ay ve Yılmaz Top, "16. Yy.İn İlk Yarısındaki Divanlarda Yavuz Sultan Selim'e Sunulmuş Şiirler", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 40, 2019, 339-400; Ziyâ Avşar, *Revânî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-428, Ankara, 2017, s.94.

nitelendirerek övmüştür. Buna benzer övgüleri padişahın adaletinin dile getirildiği “*Sipîhr-i saltanat Sultân Selîm şâh-ı ‘âdil kim*” (K. 33/4a) örneğindeki gibi beyitlerde de görmek mümkündür.

Sipîhr-i saltanat Sultân Selîm şâh-ı ‘âdil kim
Rikâbı mâh-ı nev olup felek olmuşdı yekrânı (Revânî, K. 33/4)

[Saltanatın asumanı Sultân Selîm, (öyle) adaletli bir padişaktır ki üzengisi yeni ay, atı ise felek olmuştur.]

Revânî Divânı’nın 33. kasidesinde yer alan bu beyitte Yavuz Sultân Selîm, saltanatın en üst zirvesinde adaletli bir hükümdar olarak övülmüştür. Divan şiirinde *sipîhr* kelimesi; *felek*, *gök*, *gökyüzü*, *semâ*, *baht* gibi anlamlarında kullanılmıştır. *Rikâb* ya da *üzengi*; eyerin iki yanında asılı olan ve ata binerken ayakla basılan altı düz demir halkadır (Çağbayır, 2017: 1736). *Yekrân* ise yelesi ve kuyruğu ak olan at; kırmızı, sarı arası donu olan at; soylu at anlamlarına gelmektedir (Çağbayır, 2017: 1790). Beyte göre Yavuz Sultân Selîm, adaletli bir padişaktır. O, saltanatı sebebiyle gökyüzünün en yükseğinde konumlanmıştır. Nitekim felek onun atı, yeni ay ise ata bindiğinde ayaklarını koyduğu üzengi olmuştur. Belirli zaman aralığında incecik bir kavis şeklinde görülen yeni ayın bir-üç gecelik hâli “hilâl” olarak adlandırılmış; gümüş veya altın bir eyere, üzengiye (rikâb), nala benzetilmiştir. Tasavvuf ve mazmun konularında Arap harflerinin şekilleri ile ayın evreleri arasında da benzetme ilişkisi kurulduğu görülür. Bu bağlamda *nûn* (ن) harfi de şekil bakımından yeni aya; noktası ise yıldıza benzetilmiştir (Kurnaz, 1998). Beyitte de *nûn* (ن) harfine benzeyen yeni ay, adaletli padişah Yavuz Sultân Selîm’in felek atına binmek için kullandığı bir üzengi olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla beyte göre padişahın adaleti önemseydiği ve bu sebeple feleği kapsayan saltanat atına oturabildiği söylenebilir.

Ey pâdişâh-ı ‘âdil ü ey şâh-ı kâmkâr
‘Âlemde Hızrveş bulasın ‘ömr-i câvidân (Revânî, K. 26/29)

[Ey adaletli padişah ve ikbâl sahibi hükümdar! Âlemde Hızır gibi ebedî ömür bulasın.]

Revânî 26. kasidesinin son beytinde Yavuz Sultân Selîm’i adaletiyle anmakla birlikte padişaha Hızır gibi ölümsüz olması için dua da etmiştir. Hızır; Doğu kaynaklarında *Belbân bin Melkân* adıyla da anılan, bulunduğu yerlerin yeşerdiğine inanılan efsanevî bir şahıstır. Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçmez; fakat tefsirlerde Hz. Musa ile yolculuk yapan kişinin Hızır olduğu belirtilir. Ayrıca âlimler ve şairler tarafından ebedî hayata kavuşmuş kişi olarak kabul edilir (Şentürk, 2022: 478, 480). Hızır, klasik Türk şiirinde sevgiliden sonra en çok kasidelerde methedilen devlet büyükleriyle ilişkilendirilmiştir (Keklik, 2021:

396). Revânî de padişah için “ömr-i câvidân” temennisini Hızır'ın ölümsüz olma özelliğiyle ifade etmiştir. Şaire göre Yavuz Sultân Selîm isteğine kavuşmuş, ikbâl sahibi adaletli bir hükümdardır. Padişahı rahatsız etmemek amacıyla sözü kısa tuttuğunu (K. 26/27a) söyleyen Revânî, “*Ahvâlini Revânî kuluñ idemez beyân*” (K. 26/27b) mısrasıyla da padişahın hâllerini dile getirememekteki acziyetini, başka bir ifadeyle özrünü belirtmiştir. Kasidenin son mısrasında da padişahın Hızır gibi ölümsüz olması duasıyla şiirini tamamlamıştır.

‘Adlũn uma gelmese ey serv-i bâg-ı saltanat

Başına od yakmaz idi nergis-i ra'nâ yine (Revânî, K. 30/21)

[Ey saltanat bahçesinin servi ağacı, eğer adaletin ümit edilmeseydi güzel nergis çiçeği yine başına ateş yakmazdı.]

Bu beyit, Revânî'nin *yine* redifli kasidesinde yer almaktadır. Şair, beytinde Yavuz Sultân Selîm'in saltanatını bir bağa, padişahın kendisini ise servi ağacına benzetmiştir. Bahçedeki diğer çiçekler, saltanat bağının servi ağacı olan padişahın adaletinden ümitvardır. Servi, yaz-kış yeşil kalan, sonbahar rüzgârından etkilenmeyen bir ağaçtır (Pala, 2020: 400). Çoğunlukla sevgilinin boyu için benzetme unsuru olan servi, bazen siyasi otorite ile alakalı olarak padişah, vezir gibi yöneticilerle de özdeşleştirilmiştir. Hayâlî'nin İbrahim Paşa için kaleme aldığı “serv” redifli kasidesi de buna bir örnek teşkil etmektedir (Özgeriş vd. 2022: 277). Revânî'nin beytinde de padişah, servi ile özdeşleştirilmiş ve güzel nergisin, servi misali olan padişahın adaletinden ümitvar olması sebebiyle yeniden açabildiği belirtilmiştir. Nergisin başına ateş yakması ifadesiyle esas itibarıyla nergis çiçeği tasvir edilmektedir. 20-80 cm kadar yükselebilen, sarı ve beyaz yapraklı, soğanlı bir süs bitkisi olan nergis, divan şiirinde genellikle göz için benzetme ögesi olarak kullanılmıştır (Bayram, 2001: 601-602). Nergisin bazı türlerinin iç yaprakları kıvılcık ya da turuncu rengindedir. Beyitte saltanat bağındaki nergisin başına ateş yakması, onun yapraklarını yeniden açarak ortasındaki kırmızılığı göstermesiyle ilgilidir. Nergis çiçeği, saltanat bağının servine yani padişaha güvenerek tomurcuğunu açmış ve bu çiçeğin yapraklarının ortasındaki kırmızılık görünmüştür. Gül, lâle, nergis divân şiirinde en çok adı geçen çiçeklerin başında gelir (Bayram, 2007: 217). Nitekim Revânî de Yavuz Sultân Selîm'e yazdığı bu kasidesinde padişahı ve saltanatını överken nergis, lâle, gül, gülzar, gonca, gülşen gibi kelimelerden yararlanmıştır.

Revânî'nin *İşretnâme*'si tevhid, münâcât, na't, sebep-i telif ve sonrasında Yavuz Sultân Selîm'e yazılmış iki kaside ile devam etmektedir. 694 beyitten oluşan bu eser, Yavuz Sultân Selîm'e sunulmuştur. “*İşret meclislerinde kimlerin ne şekilde hareket edeceklerini belirten manzum bir yemekli içki içme*

geleneği kitabı” (Canım, 2021) olan bu eser, Anadolu sahasında yazılmış bu türün ilk örneği kabul edilir (Erünsal, 2008). Tasavvuf yoluna dair beyitlerden sonra tövbe istiğfar ile eser tamamlanır. *İşretnâme*’nin 144 ve 161. beyitlerinde doğrudan Yavuz Sultân Selîm’in adı anılmış; 145, 146, 171 ve 182. beyitlerinde ise padişahın adaleti dile getirilmiştir. Revânî, Yavuz Sultân Selîm’i adaletiyle övdüğü bu beyitlerinde padişahın devrinin adaletli olduğundan; padişahın adaleti zamanında kimsenin zulme uğrayarak şikâyetle bulunmadığından, padişahın cihanı adaletiyle mamur ettiğinden ve Yavuz Sultân Selîm’in eşsiz adaletli bir padişah olduğundan bahseder.

Ana bir şehriyâr olmaz mukâbil

Odur âdem içinde şâh-ı ‘âdil

(Revânî, İ./146)

[İnsanlar içinde adaletli padişah odur. Ona benzer bir padişah yoktur.]

Sultanların methini konu alan kasidelerde onların en çok adalet, lütuf, cömertlik ve irfan gibi vasıflarının dile getirildiği ve bu özelliklerinin de üstün görme, karşılaştırma ve benzetmelerle vurgulandığı görülür (Aydemir, 2004: 410). Revânî’nin şiirlerinde de bunun örneklerini görmek mümkündür. *Nitekim İşretnâme*’nin 145. beytinde Yavuz Sultân Selîm’in adaletiyle dünyayı güzelleştirdiği; huzurlu, yaşanılabilir yer hâline getirdiği belirtilmiştir. Revânî, bu beytin anlamını 146. beyitle pekiştirerek padişahı, adaleti sebebiyle eşsiz bir sultan olarak nitelendirmiştir. Hükümdarlar içinde Yavuz Sultân Selîm’e eş değer başka bir padişah yoktur. Nitekim o, insanlar içinde adaletli bir padişah olmuştur. Beytin birinci mısrasındaki bu karşılaştırmayı, padişahın adaletinin ele alındığı farklı beyitlerde dönem bağlamında da görmek mümkündür. Buna “*Devr-i ‘adlûnde kimesne ağılamaz illâ kadeh*” (K. 30/24), “*Senûn eyyâm-ı ‘adlûn şöyle me’men kıldı dünyâyı*” (K. 33/21) mısraları örnek gösterilebilir.

2. Tâcizâde Cafer Çelebi’nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm’in Adaleti

Tâcizâde Cafer Çelebi; 16. yüzyıl Osmanlı şairi, münşî ve devlet adamıdır. 856 (1452)’da Amasya’da doğmuş; Yeniçerileri kışkırtanlar arasında olduğu gerekçesiyle 912 (1515)’de Yavuz Sultân Selîm tarafından idam edilmiştir. Farklı tür ve biçimde eserleri (*Dîvân*, *Hevesnâme*, *Mahrûse-i İstanbul*, *Münşeât*) olan Câfer Çelebi’nin şiirlerinde Ahmed Paşa’nın etkisi görülür (Erünsal, 2010: 354-355). *Dîvân*’ındaki kaside ve gazellerin içerik incelemelerinde kasidelerin çoğunun II. Bâyezîd’e, 4’ünün ise Yavuz Sultân Selîm’e yazıldığı bilgisi mevcuttur (Erünsal, 2018: 25). Ümran Ay ve Yılmaz Top’un Yavuz Sultân Selîm’e sunulan şiirlerle ilgili çalışmalarında ise 29 ve 30. kaside ile 32. müseddesin padişaha yazıldığı bilgisi bulunmaktadır. (Ay ve Top, 2019: 346) *Dîvân*’da sadece bu üç şiirde “*Sultân Selîm*” (K. 29/11), “*Şâh Selîm*” (K. 30/43),

ve “*Sultân Selîm Şâh ibn-i Sultân Bâyezîd*” (M. 32/18) şeklinde doğrudan padişahın adı geçmektedir (Erünsal, 2018). Bu şiirler içinde 29. kasidede 1, 30. kasidede 4 ve 32. müseddeste 3 olmak üzere 8 yerde padişahın adaletine değinildiği tespit edilmiştir.

Mâh-ı burc-ı saltanat hurşîd-i evc-i ma'delet

Husrev-i Cemşîd-ferr şâh-ı cihân Sultân Selîm (Tâcîzâde Cafer Çelebi K. 29/11)

[Saltanat burcunun ayı, adalet zirvesinin güneşi, Husrev-i Cemşîd (gibi) güçlü olan cihan padişahı Sultân Selîm.]

Tâcîzâde Cafer Çelebi, beyitte padişahı ve adaletini benzetmelerden yararlanarak methetmiştir. Cemşîd, klasik Fars ve Türk edebiyatında sıkça anılan efsanevî İran hükümdarlarından biridir (Albayrak, 1993: 279). Şaire göre cihan padişahı olan Yavuz Sultân Selîm, Cemşîd gibi nüfuz sahibi, güçlü bir hükümdardır. Saltanat bir burc; adalet ise bir şeyin en üst noktasıdır. Beyte göre saltanat burcunun ayı ve adalet zirvesinin güneşi, Yavuz Sultân Selîm'dir.

Cihân ki 'adlûn ile bâg-ı hulddur anda

Kimesne bâr-ı girân çekmeye meger eşcâr (Tâcîzâde Cafer Çelebi K. 30/63)

[Dünya adaletin ile cennet bahçesidir ki orada hiç kimse ağır yük çekmez ancak ağaçlar çeker.]

Ebedilik anlamındaki “huld” kelimesi, aynı zamanda sekiz cennetten birinin adıdır (Çağbayır, 2017: 666). Beyitte dünya, cennet bahçesine benzetilmiştir. Şaire göre dünyanın cennet bahçesi gibi olması padişahın adaleti sebebiyledir. Bu cennet bahçesinde (padişahın döneminde) ağaçlar dışında kimse ağır bir yük çekmemektedir.

Kimesneye degül illâ ki bûma hayf oldı

Cihân sarâyına 'adlûn olalıdan mi'mâr (Tâcîzâde Cafer Çelebi K. 30/65)

[Cihan sarayına (senin) adaletin mimar olduğundan beri kimseye değil sadece baykuşa yazık oldu.]

Beyitte dünya, bir saraya; padişahın adaleti ise bu sarayı düzenleyen bir mimara benzetilmiştir. Padişahın adaleti, dünya sarayına mimar olmasıyla birlikte dünyada zulüm ortadan kalkmıştır. Beyte göre dünyada zulme uğrayacak tek varlık, baykuştur. Baykuş; yemek için kaygılanmayan, tabiatı gereği her kuşun yuvasına girerek yavrularını ve yumurtalarını yiyebilen, viranelerde yer edinen bir kuştur (Ceylan, 2015: 52). Padişahın adaletli yönetiminde sadece bu baykuş misali zulüm yapan insanlar, cezalandırılmış; onun dışındaki insanlar ise bir haksızlığa uğramamıştır.

Bahâr-ı ma'deletüñde ümîd-vâram kim
Hezâr gonca-i şâdî bitüre her bir hâr (Tâcizâde Cafer Çelebi K. 30/85)

[Adaletinin baharından o kadar ümitliyim ki (adaletinin baharında) her bir diken binlerce mutlu gonca filizlendirir.]

Tâcizâde Cafer Çelebi, bu beyitte padişahın adaletini bahar mevsimi ile ilişkilendirmiştir. Eski Türk kültürü ve edebiyatında kışın şiddetinin sona ermesiyle yumuşak bir iklim hâkim olur. Bu sebeple bahar, sevinç duyulan bir zamanı temsil etmektedir. İnsanlar, aylar boyu evlerine kapanmak zorunda kaldıkları çetin kış şartlarından kurtulduktan sonra yeşillik, çiçekler ve kuş sesleri geri gelir ve dünyayı yeniden huzur iklimi kaplar (Şentürk, 2017: 34). Baharın bu özellikleriyle beyti değerlendirmek mümkündür. Birinci mısırada Yavuz Sultân Selîm'in adaletinin baharından ümitli olduğunu belirten şair, ikinci mısırada bunu bir örnekle somutlaştırmıştır. Buna göre padişahın adaletinin mevsiminde her bir dikenden binlerce mutlu gonca filizlenecektir.

3. Ahmed-i Rıdvân'ın Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

Ahmed-i Rıdvân'ın doğum ve ölüm tarihiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte XV. yüzyılın sonu, XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı bilinmektedir. Kaynaklarda İkinci Bayezid, Yavuz Sultân Selîm ve Kanûnî devirlerinde yaşadığı; defterdarlık ve sancak beyliği yaptığı bilgileri mevcuttur (Ünver, 1989: 123). Ahmed-i Rıdvân, hamse sahibi divân şairlerindendir. *Tütünsüz* ve *Bî-duhân* lakablarıyla anılan şairin *Dîvân*'ından başka *İskendernâme*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Rıdvâniyye*, *Mahzenü'l-esrâr*, *Heft-Peyker* adlarında eserleri vardır (Ünver, 1986: 97-120).

Ahmed-i Rıdvân, *Dîvân*'ındaki 61 ve 62. kasidelerini ve 3. terki-bendini Yavuz Sultân Selîm'e yazmıştır (Ay ve Top, 2019: 346). Padişaha sunulan her bir şiirde Yavuz Sultân Selîm'in adı "*Selîm Şâh*" (K. 61/2), "*Sultân Selîm Şâhî*" (K. 62/9) ve "*Selîm*" (TB. 3/1/1) şeklinde birer kere anılmıştır. Ahmed-i Rıdvân, *Dîvân*'ındaki 61, 62. kasidelerinde ve 3. terki-bendinde 7 yerde Yavuz Sultân Selîm'in adaletini dile getirmiştir. Bunların 2'si 61. kasidede; diğer 5'i ise 3. terki-benddedir. Şair, Yavuz Sultân Selîm'i adaletiyle överken "*tabîb-i ma'delet*" (TB. 3/1/3), "*zülâl-i ma'dilet*" (TB. 3/3/4), ifadelerini kullanmıştır. Ahmed-i Rıdvân'a göre Yavuz Sultân Selîm'in adaleti, zülâl (İçilmesi güzel, tatlı, latif, saf su) ve tabîb (doktor) gibidir. Padişahın adaletinin rüzgârı ise dünyaya hayat vermiştir.

'Âlem fesâd u zulmile hemçün cahîm iken
Bâg-ı zemîni 'adliyle kıldı çün na'im (Ahmed-i Rıdvân, TB. 3/1/2)

[Âlem, zulüm ile fesatlık içinde cehennem gibiyken (padişah) yeryüzü bahçesini adaletiyle cennet gibi yaptı.]

Beytin birinci mısrasında dünyanın zulüm ve kötülükler sebebiyle cehennem gibi olduğundan bahsedilmektedir. İkinci mısradan ise yeryüzü ya da dünya, bir bahçeye benzetilmiştir. Şaire göre zulüm ve kötülükler sebebiyle cehenneme dönen dünya bahçesini, refah içinde yaşanabilir bir yer hâline getiren Yavuz Sultân Selîm'in adaletidir. *Na'im*, insana mutluluk veren maddî ve manevî bütün güzellikleri ifade etmekle birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de İnfitâr Suresi 13. ayette¹² cehennemin isimlerinden olan "cahîm" in mukabilinde kullanılan bir kelimedir (Topaloğlu, 1993: 376). Beyitte de benzer bir karşılaştırma yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla beyitte geçen "na'im" kelimesini her iki anlamıyla da değerlendirmek mümkündür. Şiire göre cehenneme dönen dünya, Yavuz Sultân Selîm'in adaletiyle cennet gibi olmuştur.

Virdi tabîb-i ma'deletûn derdine şifâ

Dehrûn mizâcî olmuş iken zulmile sakîm (Ahmed-i Rıdvan, TB. 3/1/3)

[Âlemin mizacı zulüm ile bozulmuş/hastalanmışken adalet doktorun derdine şifa verdi.]

Bu beyitte de şair yine dünyanın zulüm ile bozulduğundan bahsetmektedir. Birinci mısradan dünya; dertli, şifa bekleyen bir hastaya; adalet ise şifa veren bir doktora benzetilmiştir. Zulüm sebebiyle dünyanın mizacı bozulmuş, başka bir ifadeyle hastalanmıştır. Mizaç, insanın yaratılış özellikleri anlamında Arapça bir kelimedir. Dolayısıyla dünyanın mizacı yaratılış itibarıyla bozuk değildir. Dünyanın mizacını bozan zulümdür. Beyte göre Yavuz Sultân Selîm'in adaleti dünyadaki zulmü kaldırmış ve dünya şifa bulmuştur. Beytin devamında da padişahın adaletinden bahsedilmektedir. Buna göre âleme hayat veren Yavuz Sultân Selîm'in adaletinin rûzgârıdır. Padişahın lûtfu sebebiyle çürümüş kemikler bile coşup yeniden vücuda gelmiştir. (TB. 3/1/4)

Kasr-ı cihânı kılmış iken zulm eli harâb

Şimdi 'imâret eyledi 'adliyle tâcver (Ahmed-i Rıdvan, TB. 3/3/3)

[Cihan sarayını zulüm eli harap etmişken padişah, adaletiyle şimdi mamur etti.]

¹² إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ (١٣) وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ (١٤)

"Buna göre kuşkusuz erdemliler cennette olacaklar; Kötüler ise kesinlikle cehenneme gireceklerdir." (İnfitâr Suresi 13-14. ayet)

<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0nfit%C3%A2r-suresi/5842/13-16-ayet-tefsiri> (E.T.:16.01.2025).

Ahmed-i Rıdvan'ın Yavuz Sultân Selim'in adaletini ele aldığı mısralarda dünyanın zulüm ve kötülüklerle bozulduğuna işaret ettiği görülür. Terki-bend'in üçüncü bendinde de cihân, zulüm eli ile harap olmuş bir saraya benzetilmiştir. Yıkılan bu dünya sarayını yeniden inşa eden, padişahın adaletidir.

Tab'-ı zamâne acıyiken hayfile çü sem

Virdi zülâl-i ma'diletüñ lezzet-i şeker

(Ahmed-i Rıdvan, TB. 3/3/4)

[Zamanın tabiatı, zulüm ile zehir gibi acıyken tatlı adaletin (zamana) şeker lezzeti verdi.]

Bend'in bu mısralarında da dönemin durumunun ve padişahın adaletinin anlatımında benzetmelerden yararlanıldığı görülür. Şaire göre Yavuz Sultân Selim'in adaletli döneminden önceki zaman, zehir gibi acıdır. Padişahın adaletinin tatlılığı, döneme şeker lezzeti vermiştir. Ahmed-i Rıdvan; cennet-cehennem, dert-şifa, harap-imaret, zehir/acı-tatlı gibi zıt kelimeleri kullanarak padişahın adaletini vurguladığını söylemek mümkündür.

4. Nihânî'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selim'in Adaleti

Nihânî, 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış divân sahibi şairlerdendir (Yavuz, 1998: 547). Asıl adı İlyas bin Abdullah en-Nihânî olan şairin *Divân*'ından başka *Minhâcû'l-Âbidîn Tercümesi* ile *Mecmua-i Eş'âr ve Fevâ'id* adlı eseri vardır (Kaplan, 2020). *Divân*'ında 3 tevhid, 2 münacât, 2 na't ve 1 mersiye olmak üzere 9 kaside yer almaktadır (Dursun, 1990: 22). Kaynaklarda Yavuz Sultân Selim'in çevresindeki şairlerden olduğu belirtilen Nihânî'nin padişaha yazdığı 41 beyitten oluşan muamma bir kasidesi¹³ de mevcuttur (Yavuz, 1998: 547). Bu kasidenin 4 ve 41. beytinde padişahın adı anılmış; 5, 10, 17, 25, 37 ve 41. beytinde ise padişah adaleti sebebiyle övülmüştür.

Oldı 'adlinden müşerref taht-ı ecdâd-ı kirâm

Halk-ı âlem üstüne feth oldı ebvâb-ı na'ım

(Nihânî, K. Mu./5)

[Ulu atalarının tahtı, adaletin sebebiyle şereflendi. İnsanlar üstüne huzur/nimet kapıları açıldı.]

Yavuz Sultân Selim dokuzuncu Osmanlı padişahıdır. Dolayısıyla padişahlık tahtı ona atalarından mirastır. Beytin birinci mısrasında hükümdarlık makamının Yavuz Sultân Selim'e ulu atalarından geçtiği ve bu makamın da padişahın adaleti sebebiyle şereflendiği belirtilmiştir. "İnsanlar üstüne nimet

¹³ Kaside, "Nihânî'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü" adlı makaleden yer almaktadır. İlgili kaside için bk. Kemâl Yavuz, "Nihânî'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1998, 28: 547-583.

ya da huzur kapıları açıldı.” anlamındaki ikinci mısra da ise padişahın adaletinin insanlara faydası dile getirilmiştir. “Na‘îm” kelimesi huzur, mutluluk ve bolluk içinde yaşayış anlamında Arapça bir kelimedir. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçen sekiz cennetten dördüncüsünün adı da *Na‘îm*’dir (Çağbayır, 2017: 1246). Beyti bu bağlamda değerlendirmek de mümkündür. Adaletli padişah olan Yavuz Sultân Selîm’in tahta geçmesiyle halka sanki ebedi huzur mekânı olan cennetin kapıları açılmıştır.

Gün gibi pervaz uraldan şahbâz-ı ‘adl-i şâh

Yer yüzünden zulmet-i zulm oldu ‘ankâ-veş ‘adim (Nihânî, K. Mu./10)

[Padişahın adaletinin şahbâzı, gün gibi (aşikâr) uçtuğundan beri dünyada zulmün karanlığı, ankâ kuşu gibi yok oldu.]

Nihânî, bu beytinde padişahın adaletini şahbâza; zulmün karanlığını ise ankâyâ benzetmiştir. Doğan kuşunun en irisi ve en güçlüsü olan şahbâz, yırtıcı kuşlardandır. İhtişamı, kudreti ve muzafferiyeti temsil etmektedir (Ceylan, 2015: 86). Beytin birinci mısrasında bu kuş, padişahın adaletiyle ilişkilendirilmiştir. Padişahın adaleti, şahbâz misali açık bir şekilde gökyüzünde uçmaya başladığında zulmün karanlığı ankâ gibi dünyada artık görünmez olmuştur. Efsanevi kuş olan ankâ, boynu uzun anlamına gelen Arapça *a‘nak* kelimesinin müennesidir. Bütün kuşların padişahı olarak kabul edilen ankânın adı var fakat kendisi -somut olarak gerçekliği- yoktur (Şentürk, 2016: 326). Beyitte de ankâ, somut olarak varlığının olmaması özelliğiyle yer almaktadır.

Vakt-ı şükr oldu Nihânî bess-i şekvâ eyleme

Zulmına bu dehrûn olmuşdur şeh-i ‘âdil za‘îm (Nihânî, K. Mu./37)

[Nihânî yeter, şikâyet etme; şükür vakti oldu. Bu dünyanın zulmüne adaletli padişah önder olmuştur.]

Nihânî bu beytinde şikâyet vaktinin değil, şükür vaktinin olduğunu söyleyerek kendisini -tecrîd sanatıyla- uyarır. Vakit, şükür vaktidir; çünkü adaletli padişah olan Yavuz Sultân Selîm, zulüm içinde olan bu dünyaya önder olmuştur. Kasideye göre şairin padişahı ve adaletinden temennisi, padişahın adaletiyle dünyayı mutlu etmesidir. Bu düşüncenin, kasidenin son mısrasında ‘*Adl-ıla bu mülki dîlşâd eyleye Sultân Selîm*’ (Yavuz, 1998: 555) ifadeleriyle belirtildiği görülmektedir.

5. Lâmi‘î Çelebi’nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm’in Adaleti

Lâmi‘î Çelebi, 878 (1472-3)’de Bursa’da doğmuş; 938(1532)’de vefat etmiştir. Divan edebiyatının en çok eser veren temsilcilerinden olan şair; Fatih Sultân Mehmed, II. Bâyezîd, I. Selîm ve Kanûnî Sultân Süleymân devirlerinde

yaşamıştır. Yavuz Sultân Selim'e takdim ettiği *Hüsn ü Dil*'i sayesinde 35 akçe yevmiye ile maaşa bağlanmış ve herhangi bir resmî görev almadan ilim, tasavvuf ve eser telif etmekle hayatını sürdürmüştür. Molla Câmî'den yaptığı çevirilerle tanınan Lâmiî Çelebi, aynı zamanda Nakşibendî şeyhidir (Kut, 2003: 96). Birçok tercüme eseri olan şair *Dîvân*'ındaki 11, 12 ve 13. kasideleri Yavuz Sultân Selim'e yazmıştır. Türkçe kasidelerin başlıklarında padişahın adı zikredilmekle birlikte mısralarda doğrudan padişahın adının anılmadığı görülür. Şairin 12. kasidesi, lafız sanatlarının ne şekilde uygulanacağını gösterir niteliktedir (Burmaoğlu, 1983: 32). Yavuz Sultân Selim için yazılan şiirlerde padişahın cömertliği ile methedildiği dikkat çeker. Nitekim Lâmiî Çelebi'nin iki kasidesinde de padişah, cömertiği ve adaletiyle övülmüş; 12. kasidenin 5, 7, 8, 24, 35. beyitlerinde ve 13 kasidenin 31. beytinde padişahın adaleti dile getirilmiştir.

Memleket bir cisimdür tapuñ aña rûh-ı revân

Saltanat bir çeşmdür 'adlûñ aña nûr u ziyâ (Lâmiî Çelebi, K. 12/5)¹⁴

[Memleket bir bedendir, makamın (zâtın) ona hayat kaynağı; saltanat bir gözdür, adaletin ona nur ve ışık.]

Lâmiî Çelebi, bu beytinde benzetmelerden yararlanarak Yavuz Sultân Selim'in adaletini dile getirmiştir. Beytin birinci mısrasında memleket, cisme; ikinci mısrada saltanat ise bir göze benzetilmiştir. "Tapu" kelimesinin makam, huzur, kat, nezd ya da zât-ı âli anlamları vardır (Çağbayır, 2017: 1589). Beyte göre padişahın zatı (varlığı) memleket için hayat kaynağıdır. Padişahın Saltanatı ise bir gözdür ve bu göze adalet, nur ve ışık (kaynağı) olmuştur. Birinci mısrada memleket ile padişahın zatı (varlığı) arasında; ikinci mısrada ise saltanat ile adalet arasında bir bağ kurulmuştur. Bu düzen aynı zamanda düzenli leff ü neşr sanatının da örneğini oluşturmaktadır.

Zıll-ı 'adlûñ hâris-i âfâkdur âfâtdan

Harr-ı zulm ü cevri-i devr için zihî hoş mültecâ (Lâmiî Çelebi, K. 12/8)

[Adaletin gölgesi, afatlardan ufukları koruyan bekçidir. (Adaletin) Zulmün sıcaklığından ve zamanın cefasından ne güzel sığınaktır.]

Kasidenin 7 ve 8. beyitlerinde de padişahın adaleti benzetmelerden yararlanılarak anlatılmıştır. 7. Beyte göre Yavuz Sultân Selim, Yecüc belasına demir kılıcını çeken İskender misali adaletli bir hükümdardır. 8. beyitte ise adaletin gölgesi, bekçi ve sığınağa benzetilmiştir. Padişahın adaletinin

¹⁴ Lâmiî Çelebi'nin bu kasidesi Abdulkadir Erkal tarafından incelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdulkadir Erkal, "Klasik Türk Şiirinde Masnû' Kasideler ve Lâmiî Çelebi'nin 'Kaside-i Masnû'ası", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2014, 65-81.

gölgesi, ufukları (her yeri) afatlardan koruyan bir bekçi; zulmün sıcaklığından ve devrin cefasından insanları koruyan güzel bir sığınaktır.

Sâye-i 'adlünde râhat 'âlem illâ sîm ü zer

Dest-i cûduñdan perîşân olub eyler iştikâ

(Lâmi'î Çelebi, K. 12/24)

[Adaletinin gölgesinde gümüş ve altın hariç bütün âlem rahattır. (Bunlar) cömertliğinin elinden perişan olup şikâyet ederler.]

Adalet ile gölge arasındaki ilişki, 24. beyitte de görülmektedir. Bu beyitte padişahın adaleti ile birlikte cömertliği de methedilmektedir. Yavuz Sultân Selîm'in adaletinin gölgesinde altın ve gümüş dışında her şey huzur içindedir. Şair, bu iki cevheri padişahın cömertliği sebebiyle değerini kaybederek perişan olan ve şikâyet eden insanlara benzetmiştir.

Hüsrevâ saña bu devr içre müsellemdür bugün

Dâr u gîr ü 'adl ü dâd ü haşmet ü fazl u sehâ

(Lâmi'î Çelebi, K. 12/35)

[Ey hükümdar! Sana bu zamanda savaş, mücadele, adalet, doğruluk, büyüklük, fazilet ve cömertlik teslim edilmiştir.]

Lâmi'î Çelebi; kasidesinin farklı beyitlerinde padişahın adaletini, cömertliğini, yiğitliğini, lütfunu ayrı ayrı ele almıştır. 34. Beytin birinci mısrasında cömertlik denizi olarak nitelendirilen Yavuz Sultân Selîm'e bütün dünya halkının gönül bağladığı dile getirilmiştir. Devamındaki 35. beyitte ise "ey" nidası ile padişaha seslenilerek savaş, mücadele, adalet, doğruluk, büyüklük, fazilet ve cömertlik hasletlerinin padişaha teslim edildiği belirtilmiştir. Dolayısıyla beyitlerin her birinde anlam bütünlüğü olmakla birlikte, birbirini takip eden beyitlerin anlam bakımından birbirlerini tamamladığını söylemek mümkündür.

6. Mesîhî'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

Doğum tarihi bilinmeyen Mesîhî, Kosova bölgesinde bulunan Üsküp yakınlarındaki Priştine'de doğmuş; Yavuz Sultân Selîm'in saltanatının birkaç ayını yaşadıktan sonra 1512'de vefat etmiştir. Mesîhî, Yavuz Sultân Selîm'in padişahlığı sürecinde onun himayesine girmek istemiş fakat taht mücadeleleri sebebiyle padişahın ilgisini çekememiştir (Mengi, 2020: 3-6). Mesîhî'nin *Edirne Şehrengîzi*, *Gül-i Sad-berg* adlı münşeât mecmuası ve *Dîvân*'ı vardır. *Dîvân*'ında 22 kaside bulunmaktadır. Bunlardan sadece 5. kaside Yavuz Sultân Selîm için yazılmıştır. Şair, 39 beyitten oluşan bu kasidenin 10. beytinin ikinci mısrasında "*Pâdişâh-ı bahr ü ber Sultân Selîm-i kâmrân*" biçiminde padişahın adını anmış; 9, 14, 16, 24 ve 38. beyitlerinde ise padişahın adaletine değinmiştir.

Şâh-ı şâhib-ma'dilet sultân-ı gerdûn-menzilet

Zînet-i tâc u serîr ü mültecâ-yı ins ü cân (Mesîhî, K. 5/9)

[Dünya makamının sultanı, adalet sahibi padişah; tacın ve tahtın süsü, bütün yaratılmışların sığınağı (Yavuz Sultân Selîm'dir.)]

Kasidenin 7 ve 8. beyitlerinde Rum diyarına fitnenin hâkim olduğu ve ateşin her tarafı yaktığı bir dönemde Allâh'ın yardımının her yere gölge salmaya geldiği dile getirilmiştir. Mesîhî'ye göre dünya makamının sultanı, adalet sahibi, bütün canlıların sığınağı olan -Allâh'ın yardımını her yere ulaştıracak olan- padişah, Yavuz Sultân Selîm'dir. Nitekim bu beyitlerin devamındaki 10. beyitte de Osmanlı'nın şeref ve iftihar, karaların ve denizlerin padişahı olarak Yavuz Sultân Selîm'in adı anılmıştır.

'Adl ile emr eyleyüp bir bir alıverdi yine

Gülsitânun her nesiñ aldı ise bâd-ı hazân (Mesîhî, K. 5/14)

[(Padişah), adaletli hüküm vererek sonbahar rüzgârının alıp götürdüğü her şeyi yine bir bir geri alıverdi.]

Mesîhî, bu beytinde padişahın adalet üzere hüküm vermesini benzetmelerle anlatmıştır. 13. beyitte başına güllerden ateş yakarak kış rüzgârından şikâyet eden bir gül bahçesinden bahsedilmektedir. Devamındaki beyte göre sonbahar rüzgârının gül bahçesinden aldığı her şey, padişahın adaletli hükmüyle geri alınmıştır. İki beyitte geçen "*bâd-ı dey*" ve "*bâd-ı hazân*"ı, zulüm; "*gülsitân*"ı, Osmanlı Devleti; adalet ile emreden kişiyi ise padişah (Yavuz Sultân Selîm) olarak değerlendirmek mümkündür. Sonbaharda yapraklar kuruyarak dökülür ve rüzgâr, tabiatın bu güzelliklerini sürükleyerek bahçeden uzaklaştırır. Benzer şekilde padişah da devletinden uzaklaştırılan güzellikleri, adaletli hüküm vererek geri alabilmiştir.

Gürg-i fitne çoğ iş eylerdi şebânî tîrede

Gele-i İslâma 'adlün olmasa idi şubân (Mesîhî, K. 5/24)

[Eğer senin adaletin İslâm'a çoban olmasaydı, fitne kurdu karanlık gecelerde çok iş yapardı.]

Beyitte fitne, bir kurda; padişahın adaleti ise fitne kurdundan devleti koruyan bir çobana benzetilmiştir. Çoban, divân şiirinde yöneticiler bağlamında insanları tehlikelerden koruyarak doğru yola ileten hükümdar anlamında da kullanılmıştır (Şentürk, 2017: 571). Çoban ile kurt, zıt kavramlardır. Çobanlar, ehli hayvanları gece kurt baskınlarından korurlar. "Şebân" kelimesi "gece" anlamındaki "şeb" kelimesinin çoğuludur. Yazılış ve söyleyiş bakımından aynı yapıya sahip olan "şubân" (çoban) ve "şebân" (geceler) kelimeleri, birçok beyitte birlikte kullanılmıştır (Şentürk, 2017: 572).

Mesîhî'nin 24. beyti de bu kullanıma örnek oluşturmaktadır. Beyte göre Yavuz Sultân Selîm'in çoban misali olan adaleti, karanlık gecelerde fitne kurdundan İslâm'ı korumaktadır.

7. Üsküplü İshak Çelebi'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

Üsküp'te dünyaya gelen İshak Çelebi, Kılıç ustası İbrâhim Efendi'nin oğludur. 16. yüzyıl divan şairlerindendir. Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yeri olan *Selîmnâme* adlı eseriyle tanınmıştır (Savaş, 2000: 528). İshak Çelebi, Yavuz Sultân Selîm'in tahta çıktığı yıllarda İstanbul'un yüksek edebî çevrelerce tanınan bir kişidir (Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1989: 2). *Selîmnâme* ve *Dîvân*'ından başka, *Risâle-i İmtihâniyye* adlı eseri de vardır. *Dîvân*'daki Farsça 2 ve 3. kasidelerini, Türkçe 4, 5 ve 13. kasidelerini Yavuz Sultân Selîm'e yazmıştır. Bu şiirlerin her birinde (Farsça K. 2/13, 3/12; Türkçe K. 4/7, 5/10, 13/21) Yavuz Sultân Selîm'in adı anılmış; ayrıca beş beyitte (Farsça K. 3/33; Türkçe K. 4/8, 4/9, 5/20, 5/29) padişah adaletiyle övülmüştür. Bu kasideler; “âsumân” (Farsça K. 2), “sefer” (Farsça K. 3), “sürûr” (Türkçe K. 4), “tîğ” (Türkçe K. 5) ve “çemen” (Türkçe K. 13) rediflidir.

Kıyâm-ı ma'deletünden gelür zemîne ferah

Cülûs-ı saltanatuñdur viren zamâna sürûr (Üsküplü İshak Çelebi, K. 4/8)

[Tahta çıkışın, zamana mutluluk; adaletinin ayakta durması (varlığı), yeryüzüne ferahlık verir.]

İshak Çelebi, Türkçe 4. kasidesinin 7. beytinde Yavuz Sultân Selîm'i *Bülend-mertebe Sultân Selîm-i şâh-ı cihân* (makamı yüce, cihan padişahı Sultân Selîm) olarak nitelendirmiş ve padişahın şerefli adını anmanın ruha mutluluk verdiğini söylemiştir. Kasidenin 8 ve 9. beyitlerinde padişaha övgü, onun adaletli olma özelliğiyle devam etmektedir. Şaire göre Yavuz Sultân Selîm'in padişah olması, zamana mutluluk; adaletinin kâim olması ise dünyaya sevinç getirmiştir; onun adaletinin ulaştığı her yere mutluluk yayılmıştır.

Kimse uzatmasun deyü 'adlünde zulm elin

Sundı elüñe Hazret-i Perverdigâr tîğ (Üsküplü İshak Çelebi, K. 5/20)

[Adaletinde (zamanında) kimse zulüm elini uzatmasın diye Allâh, senin (padişahın) eline kılıç verdi.]

İshak Çelebi, 40 beyitten oluşan kılıç anlamındaki “tîğ” redifli kasidesinin 22. beytinde “*Salmağa tîğ-i medhûni etrâf-ı âleme || Etdüm redif-i nazmum içün ihtiyâr tîğ*” mısralarıyla neden bu redifi seçtiğini belirtmiştir. Yavuz Sultân Selîm, güçlü bir padişaktır ve onun gücünün şiirdeki temsili “kılıç”tır. Padişahın elindeki kılıç ona besleyici ve rızıklandırıcı olan Allâh tarafından

verilmiştir. Şaire göre Yavuz Sultân Selîm'e kılıç verilmesinin sebebi, onun adaletli döneminde zulüm yapan kimselerin engellenmesidir.

8. Remzî'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

Divân şiirinde Remzî mahlaslı birden fazla şair bulunmaktadır. Bu şairlerden biri, tezkirelerde Bursalı olduğu belirtilen Remzî Mustafa Çelebi'dir. II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultân Selîm (1512-1520) ve Kanûnî Sultân Süleymân (1520-1566) dönemlerine tanıklık eden şairin bilinen tek eseri *Divân*'dır (Kurt, 2017: 11-30). *Divân*'ında 5 kaside bulunmaktadır. 65 beyitten oluşan "*Medhiye-i Gül*" adlı 3. kaside ile 51 beyitten oluşan "*Manzûme-i Ceng der Medh-i Sultân Selîm Hân*" adlı 4. kaside Yavuz Sultân Selîm'e yazılmıştır. Bu iki kasidede birer kere (K. 3/35, K.4/13) padişahın adının anıldığı; 4 beyitte (K. 3/31, 3/32, 3/35; K. 4/13) ise padişahın adaletiyle methedildiği görülmektedir.

Kıldı 'ârî zulmet-i zulm-i şitâdan âlemi
Nitekim envâr-ı 'adl-i şâh-ı gül-ruhsâr gül (Remzî, K. 3/31)

[Hakikaten gül yüzlü padişahın adaletinin nurları, kışın zulmünün karanlığından âlemi kurtardı.]

Remzî, "*gül*" redifli 3. kasidesinin 31. beytinde Yavuz Sultân Selîm'in adaletini anlatırken karşıt kelimelerden (zulmet-envâr) ve benzetmelerden yararlanmıştır. Beyitte padişah, gül yüzlü; padişahın adaleti, nurlu olarak nitelendirilmiş; padişahın içinde bulunduğu dönem ise zulüm içindeki karanlık bir kış mevsimine benzetilmiştir. *Zulm*; adâlete aykırı davranma, haksızlık, adaletsizlik anlamında Arapça bir kelimedir. Birinci mısradaki adaletsizliğin karanlığından dünyanın kurtarıldığından bahsedilmektedir. Beyte göre dünyayı adaletsizliğin karanlığından kurtaran Yavuz Sultân Selîm'in adaletinin nurlarıdır. Ayrıca 32. beyitte padişahın adaletine ve lütfuna bir eş değer olmadığı da belirtilmiştir.

Geliben bâğ-ı 'adâlet hazret-i Sultân Selîm
'Âleme lütfundan eyler her zemân izhâr gül (Remzî, K. 3/35)

[Adaletin bahçesi Sultân Selîm, âleme gelerek lütfundan her zaman bir gül gösterir.]

Kasidenin 35. beytinde Yavuz Sultân Selîm, adaletin bahçesi olarak nitelendirilmiştir. Şaire göre padişah, adaletli aynı zamanda da lütuf sahibidir. Adaletin bahçesi olan sultan, hükümdarlığı sürecinde lütfunu esirgememiş; bağından âleme her zaman gül göstermiştir.

9. Zâtî'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

16. Yüzyıl şairlerinden Zâtî, 876 (1471)'da Balıkesir'de doğmuş; 953 (1546)'te İstanbul'da vefat etmiştir (Coşkun, 2013b: 150). II. Bâyezid, Yavuz Sultân Selîm ve Kânûnî Sultân Süleymân dönemlerini yaşayan şair, bu üç padişah'tan da ilgi görmüş ve padişahlara kasideler sunmuştur (Kurtoglu, 2017: 4). Farklı biçim ve türde eserleri olan şairin *Dîvân*'ındaki 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 23. kasideleri Yavuz Sultân Selîm'e yazılmıştır. Bu şiirlerde 9 beyit ve 1 bend olmak üzere 10 yerde (K. 15/16, K. 16/17, K. 17/21, K. 18/13, K. 19/24, K. 20/17, K. 21/11, K. 22/13, K. 23/16, TB. 2/5/5) padişahın adının anıldığı; 4 beyitte (K. 15/15, K. 16/23, K. 16/29, K. 19/38) ise padişahın adaleti sebebiyle methedildiği tespit edilmiştir.

Bir hümâsın âşiyânundur fezâ-yı saltanat

Ma'delet Kâf'ında 'ankâsın senûn mislûn 'adîm (Zâtî, 16/23)

[Saltanatın göğünde evi olan bir hümâsın; adaletin Kâf'ında ankâsın, senin benzerin yoktur.]

Zâtî; Yavuz Sultân Selîm'e yazdığı kasidelerindeki "*Sultân-ı Ebu'l-Feth Selîm-i şeh-i devrân*" (K. 15/16a), "*Âftâb-ı evc-i 'izzet Hazret-i Sultân Selîm*" (K. 16/17b), "*Meh-i burc-ı 'azamet Hazret-i Sultân Selîm*" (K.18/13a), Sultân "*Selîm menba'-ı deryâ-yı lutf u cûd*" (K. 21/11a), "*Hazret-i Şâh-ı Selîm ol meh-i âfâk-ı celâl*" (K. 22/13b), "*Sultân Selîm şâh-ı selâtîn-i rûzgâr*" (K. 23/16b) mısralarında padişahı ya da padişahın özelliklerini ay, güneş ve deniz benzetmelerini kullanarak methetmiştir. Padişahın adaletiyle methedildiği 16. kasidenin 23. beytinde de hümâ, Kâf ve ankâ benzetmelerinden yararlanıldığı görülür. Beyte göre padişah, hümâ kuşu; padişahın evi, saltanatın göğü; adalet, Kâf Dağı; padişah ise Kâf Dağı'ndaki benzeri olmayan ankâ kuşudur.

Hümâ; Doğu ve Türk mitolojisinde önemli bir yeri olan, göklerin en yükseğinde uçtuğuna ve yuvasının da gökte olduğuna inanılan efsanevi bir kuştur. Dîvân şiirinde özellikle kasidelerde padişahın ve devletin ileri gelenlerinin cömertliklerini anlatmak için kullanılmıştır (Şentürk, 2023: 84). Bu beytin birinci mısrasında da benzer bir kullanım söz konusudur. Yavuz Sultân Selîm, saltanatın göğünde yuvası olan bir hümâ kuşuna benzetilmiştir. Ankâ, Kâf Dağı'nda yaşar; edebî metinlerde genellikle bu beyitte olduğu gibi Ankâ ile Kâf Dağı birlikte anılır. İkinci mısradaki da adalet, Kâf Dağı'na; padişah ise adaletin Kâf'ında bir ankâ kuşuna benzetilmiştir. Ayrıca adaleti sebebiyle ankâ olarak anılan padişahın bir benzerinin de olmadığı dile getirilmiştir.

10. Şem'î'nin Gözüyle Yavuz Sultân Selîm'in Adaleti

Prizrenli Şem'î, Türk edebiyatında "Şem'î" mahlasını kullanan on şairden biridir. Asıl adı bilinmeyen şairin ailesi ve öğrenimi hakkındaki bilgiler de sınırlıdır (Karavelioğlu, 2010: 25). Bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ında 15 kaside

bulunmaktadır. Bunlardan 13. kaside, *Dîvân*'daki tek Farsça kaside olup Yavuz Sultân Selim'in tahta çıkışı sebebiyle yazılmış bir "cülûsiyye"dir (Karavelioğlu, 2014: 44). 47 Beyitten oluşan kasidenin 22. beytinde padişahın adı anılmış; 32 ve 44. beyitlerinde ise padişah, adaleti sebebiyle methedilmiştir. Kasidedeki 22. beyte göre Yavuz Sultân Selim; karaların ve denizlerin padişahı, Süleyman mülkünün varisi, muradına ermiş olan bir padişaktır (K. 13/22).

Ân şeh-i Hayder-sıfat râ bâ kemâl-i 'adl ü dâd
Vâli-i dîn-i Muhammed kerd Hayrû'l-hâkimîn (Şem'î, K. 13/32)

[Hüküm verenlerin en hayırlısı olan Allah; o Haydar sıfatlı, adaletli padişahı Hz. Muhammet'in dininin valisi yaptı.]

Şem'î, 44. beytinde padişahın adaletini bir bekçiye benzetmiştir. 32. beyitte ise Allâh tarafından Hz. Muhammed'in dininin valisi yapılan padişah, "Haydar sıfat" ve "adaletli" olarak nitelendirilmiştir. *Haydar*, arslan anlamında Arapça bir kelimedir. Cesareti ve kahramanlığı sebebiyle Hz. Ali'nin lakabı olmuştur. Şiir geleneğinde kahraman savaşçılar ve birçok devlet büyüğü bu sıfatla nitelendirilmiştir (Şentürk, 2022: 395). Nitekim 32. beyitte Şem'î'nin de padişahı "Haydar-sıfat" olarak andığı görülmektedir. Buna göre Yavuz Sultân Selim, Hz. Muhammed'in dininin koruyucusu olarak kabul edilmiş ve hem adaletli hem de yiğit bir padişah olarak övülmüştür.

11. Diğer Dîvân Şairlerinin Gözüyle Yavuz Sultân Selim'in Adaleti

Yukarıda isimleri zikredilen şairlerden başka Meâlî (K. 2/22, K. 4/23), Basîrî (Farsça K. 14/10, 14/13), Celîlî (Dibâce/11) ve Zaîfî (Tarih 2/2) de Yavuz Sultân Selim'in adaletini şiirlerinde konu edinmiştir.

16. Yüzyıl şairlerinden Meâlî'nin 1490'da doğduğu tahmin edilmektedir. II. Bayezid dönemi âlim ve kadılarından Mustafa b. Evhadüddin Yarhisari'nin oğlu olan şair, anne tarafından Fenârî ailesine mensuptur (İsen, 2003: 201). Muvaffak Eflatun, Meâlî'nin *Dîvân*'ında yer almayan ya da eksik olan 4 gazel, 5 kaside, 1 muhammes, 1 matla olmak üzere toplam 11 şiiri bir mecmuada tespit ederek yayımlamıştır (Eflatun, 2015: 93). Kasidelerden 2 ve 4. kaside Yavuz Sultân Selim'e yazılmıştır. Şaire göre padişah, cömertlik ülkesinin sultânı (K. 2/22a) ve adalet şehrinin başkanıdır (K. 2/22b).

Basîrî, daha çok nükteleriyle tanınan 16. yüzyıl divan şairidir. Farsça *Dîvân*'ının mukaddimesindeki bilgiye göre künyesi, Mehmed b. Ahmed b. Ebû'l-Meâlî el-Murtazâ'dır. Kaynaklarda Yavuz Sultân Selim devri şairleri arasında anılır (Çavuşoğlu, 1992). Nitekim Farsça *Dîvân*'ındaki 12, 13 ve 14. kasideler Yavuz Sultân Selim'e yazılmıştır. Bu şiirlerde padişah, "Adaletini vâsf

etmek için dönen diller aciz, zatını öven kalemlerin ucu kusurlu kalır.” (K. 14/10); “*Senin devrinde adaletinin korkusundan yırtıcı kurt, rüyasında bile kuzuyu hayal edemiyor.* (K. 14/13)” (Bulukgiray, 2019: 92) ifadeleriyle methedilmiştir.

Zaîfî, Üsküp yakınlarındaki Karatova’da doğmuş; Zaîfî-i Rûmî adıyla şöhret bulmuştur (Coşkun, 2013a: 103). Farklı tür ve biçimde eserleri olan şairin *Dîvân*’ındaki 2. tarih manzumesi Yavuz Sultân Selim’e sunulmuştur (Akarsu, 1989: 254). Manzumenin “*Karaların ve denizlerin padişahı Yavuz Sultân Selim, Allâh’ın adaletiyle ufukları mamur yaptı.*” anlamındaki 2. beytinde padişah, adaletli olma özelliğiyle methedilmiştir (T. 2/2).

Bu dîvân şairleri dışında 16. yüzyıl şairlerinden Celîlî’nin de Yavuz Sultân Selim’e şiir yazdığı ve *Dîvân*’ının dibâcesinde padişahın adaletini ele aldığı tespit edilmiştir. Şaire göre padişah; zayıfları koruyan, adaleti sebebiyle diğer padişahlardan üstün olandır (Dibâce, 11).

SONUÇ

Dokuzuncu Osmanlı padişahı Yavuz Sultân Selim, şair padişahlardandır. Osmanlı Dönemi’nde şairlerin din ve devlet büyüklerini methetmek amacıyla şiirler yazdıkları bilinmektedir. Yavuz Sultân Selim’e de terkib-bend, muamma, müseddes, tarih ve kaside nazım biçimlerinde şiirler yazılmıştır. Bu çalışma kapsamında 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyılda yazılmış 72 dîvân ve dîvânlarda yer almayan şiirlerin yayımlandığı makaleler incelenmiştir. Bu bağlamda, ilgili dîvân ve çalışmalarda Yavuz Sultân Selim’e şiir yazmış veya şiirlerine nazire yazmış 20 şairin padişaha yazdığı 75 şiir tespit edilmiştir.

Yavuz Sultân Selim’e yazılmış şiirlerde padişahın cesaretli, kahraman, cömert, adaletli olma özellikleriyle methedildiği görülmektedir. Yavuz Sultân Selim için yazılmış şiirler sadece padişahın adaleti bağlamında incelendiğinde Revânî, Tâcizâde Cafer Çelebi, Ahmed-i Rıdvan, Nihânî, Lâmi’î Çelebi, Mesîhî, Üsküplü İshak Çelebi, Remzî, Zâtî, Şem’î, Meâlî, Basîrî, Celîlî ve Zaîfî olmak üzere toplam 14 şairin 30 şiirde padişahın adaletini ele aldıkları tespit edilmiştir. Buna göre Revânî 12, Tâcizâde Cafer Çelebi 8, Ahmed-i Rıdvan 7, Nihânî 6, Lâmi’î Çelebi 6, Mesîhî 5, Üsküplü İshak Çelebi 5, Remzî 4, Zâtî 4, Şem’î 2, Meâlî 2, Basîrî 2, Celîlî 1, Zaîfî 1 beyitte/bendde padişahı adaletiyle methetmiştir. İlgili beyitlerin/bendlerin 51’i kasidede, 5’i terkib-bendde, 4’ü *İşretnâme*’de, 3’ü müseddeste, 2’si ise tarih ve dibâcede yer almaktadır.

Yavuz Sultân Selim’in adaletli olma özelliğiyle methedildiği beyitlerde/bendlerde *âdil*, *adl*, *dâd* ve *ma’delet* kelimelerinin kullanıldığı; ay, güneş, bahar, gölge gibi benzetmelerden yararlanıldığı görülür. Üsküplü İshak Çelebi: *kuyâm-ı ma’delet*, *sît-i ‘adl*, *ma’delet-penâh*; Tâcizâde Cafer Çelebi:

hurşîd-i evc-i ma 'delet, zamân-ı ma'delet, bahâr-ı ma'delet; Revânî: devr-i 'adl, medâr-ı 'adl, şâh-ı 'âdil, eyyâm-ı 'adl; Şem'î: kemâl-i 'adl ü dâd, şihne-i 'adl; Mesihî: şâh-ı sâhib-ma'dilet; Zâtî: tarîk-i adl, ahd-i adl; Ahmed-i Rıdvan: tabîb-i ma'delet, zülâl-i ma'dilet; Lâmi'î Çelebi: 'âdil-dil, zıll-ı 'adl, sâye-i 'adl, devrân-ı 'adl; Remzî: envâr-ı 'adl-i şâh-ı gül-ruhsâr, bâğ-ı 'adâlet, devr-i 'adl; Nihânî: şâme-i 'adl; Meâlî: server-i şehir-i 'adâlet, 'ayn-ı 'adl vb. kelimelerle padişahın adaletini anlatmıştır. Padişahı adaletiyle metheden şairlerden Tâcizâde Cafer Çelebi (K. 29/11), Revânî (K. 33/4), Zaîfî (T. 2/2), Remzî (K. 3/35), Nihânî (K. Mu./41) ve Meâlî (K. 2/22) ise ilgili beyitlerde padişahın adını da anmıştır.

Yavuz Sultân Selim'in adaleti sadece manzumelere değil mensur metinlere de konu olmuştur. Padişahın adaletini konu edinen bir risale Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Yz. A 142 nolu mecmua içinde yer almaktadır. "*Hikâyet-i Sultân Selim-i Evvel bin Bâyezîd-i Velî'nün Adâleti Beyânında*" adlı hikâyede Yavuz Sultân Selim'in Mısır seferi sırasında, Kudüs-i Şerif yakınlarındaki Gazze'de, sefere kâr elde etmek için katılan bir tüccarın vefatı üzerine, tüccarın üzerinden çıkan parayla ilgili şariat hükümlerine göre adaletle hüküm vermesi konu edilmektedir. Yavuz Sultân Selim için yazılmış şiirlerde tespit edilen beyitlerde/bendlerde olduğu gibi hikâyede de padişahın adaleti vurgulanarak methedildiği görülmektedir. Bu çalışmada, Yz. A 142 nolu mecmuadaki risale ve tespit edilen beyit/bend örnekleri üzerinden, Yavuz Sultân Selim'in adalet anlayışının divân şiirinde nasıl işlendiği incelenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Kâmil (1989). *Za'îfî Divanı Metin, Tahlil ve Sistematik Endeks*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak, Nurettin (1993). "Cem", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.7, 279-280. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cem--efsanevi-hukumdar> (E.T.: 18.01.2025).
- Alışık, Cevdet Eralp (1986). *Revani İşretname (Metin-Tercüme)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Argunşah, Mustafa (2009). "Türk Edebiyatında Selimnameler", *Turkish Studies*, 4, 8, 31-47.
- Arslan, Mustafa (2020). *Muhyî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-640, ISBN: 978-975-17-4721-1.
- Aslan, Murat (2019). "Zâtî, Revânî ve Sürûrî Örneğinde Yavuz Sultan Selim'e Yazılan Kasideler", *Türk Dili*, 48-58.

- Avşar, Ziya (2017). *Revânî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-428, ISBN: 978-975-17-3552-8.
- Ay, Ümran ve Top, Yılmaz (2019). “16. Yy.ın İlk Yarısındaki Divanlarda Yavuz Sultan Selim’e Sunulmuş Şiirler”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 40, 339-400.
- Aydemir, Yaşar (2002). “Türk Edebiyatında Kaside”, *bilig*, (24), 133-168.
- Aydemir, Yaşar (2004). “*Methiye*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 29, 410-411. <https://islamansiklopedisi.org.tr/methiye#3-turk-edebiyati> (E.T.: 26.02.2025).
- Bayram, Yavuz (2001). *Çiçekler ve Diğer Bitkilerin Dîvân Şiirine Yansımaları ile Anlam Çerçeveleri*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bayram, Yavuz (2007). “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, *Electronic Turkish Studies*, 2(4), 209-219.
- Bayram, Yavuz (2021). “*Klâsik Türk Şiiri*”, Türk Edebiyatı Tarihi, (Ed: Öztürk Emiroğlu), İstanbul: İdeal Kültür Yay.
- Bayram, Yavuz ve Yeşilbağ, Semih (2020). “*Bir Sultân Şâir: Yavuz Sultan Selim*”, Trabzon'un Kültürel Yüzü-1 100 Biyografi Birinci Kitap (ss.583-595), (Ed: Muhsin Kalkışım, Yavuz Bayram vd.), İstanbul: Buhara Yayınları.
- Bilgin, Emrah ve Yıldırım, Ali (2017). “Devlet Yönetiminde Hizmetkâr Liderlik Özelliklerine Göre Yavuz Sultan Selim”, *Kesit Akademi Dergisi*, (10), 463-483.
- Bulukgiray, İsa (2019). *Basîrî'nin Farsça Divanı'nın Türkçe Çevirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Burmaoğlu, Hamit Bilen (1983). *Lâmi'î Çelebi Dîvânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum.
- Canım, Rıdvan (2021). “*İşret-nâme*”, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/isret-name> (E.T.: 14.01.2025).
- Ceylan, Ömür (2015). *Kuşlar Dîvânı*, İstanbul: Kapı Yay.
- Coşkun, Vildan S. (2013a). “*Zaîfî*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.44, 103-104. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaifi> (E.T.: 30.01.2025).

- Coşkun, Vildan S. (2013b). “Zâtî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 44, 150-151. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zati> (E.T.: 25.01.2025).
- Çağbayır, Yaşar (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1992). “Basîrî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.5, 105-106. <https://islamansiklopedisi.org.tr/basiri> (E.T.: 30.01.2025).
- Çeltik, Halil (2017). *Ahmed-i Rıdvan Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-3535, ISBN: 978-975-17-3963-6.
- Dursun, Mesut (1990). *Nihânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eflatun, Muvaffak (2015). “Meâlî’nin Yayımlanmamış Şiirleri”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(10), 91-124.
- Emecen, Feridun (2009). “Selim I”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.36, 407-414. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selim-i> (E.T.: 12.02.2025).
- Erkal, Abdulkadir (2024). “Klasik Türk Şiirinde Masnû’ Kasideler ve Lâmi’î Çelebi’nin ‘Kaside-i Masnû’ası”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 24/Ağustos, 65-81.
- Erünsal, İsmail E. (2008). “Revânî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.35, 30-31. <https://islamansiklopedisi.org.tr/revani> (E.T.: 13.01.2025).
- Erünsal, İsmail E. (2010). “Tâcîzâde Câfer Çelebi”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.39, 353-356. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tacizade-cafer-celebi> (E.T.: 18.01.2025).
- Erünsal, İsmail E. (2018). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-589. ISBN: 978-975-17-4052-6.
- İsen, Mustafa (2003). “Meâlî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.28, 201-202. <https://islamansiklopedisi.org.tr/meali> (E.T.: 29.01.2025).
- Kaplan, Yunus (2020). “Nihânî, Nacak Fâzıl”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nihani-nacak-fazil> (E.T.: 23.01.2025).
- Karavelioğlu, Murat Ali (2010). “Şem’î, Prizrenli”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 38, 505-506. <https://islamansiklopedisi.org.tr/semi-prizrenli> (E.T.: 27.01.2025).

- Karavelioğlu, Murat Ali (2014). *Şem'î Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: 27, ISBN: 978-975-17-3728-1.
- Kazan Nas, Şevkiye (2018). *Celîlî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü-3602, ISBN: 978-975-17-4055-7.
- Keklik, Murat (2014). *Üsküplü İshak Çelebi Divan (Metin-Çeviri-Açıklama-Dizin)*, Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Keklik, Murat (2021). “Klasik Türk Şiirinde Hızır”, Yılmaz Önay Armağan Kitabı, (Ed: Doç. Dr. Murat Öztürk ve Doç. Dr. İrfan Polat), İstanbul: Kitabevi Yay., 385-424.
- Köksal, M. Fatih (2019). “Yavuz Sultan Selim’in Türkçe Şiirleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 40, 267-326.
- Kur’ân-ı Kerîm (İnfitâr Suresi 13. ayet)
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0nfit%C3%A2r-suresi/5842/13-16-ayet-tefsiri> (E.T.: 16.01.2025).
- Kur’ân-ı Kerîm (Kasas Suresi 83 ayet)
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3335/83-ayet-tefsiri> (E.T.: 11.02.2025).
- Kur’ân-ı Kerîm (Tâhâ Suresi 132. ayet)
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/T%C3%A2h%C3%A2-suresi/2477/129-135-ayet-tefsiri> (E.T.: 11.02.2025).
- Kurnaz, Cemal (1998). “Hilâl”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 18, 11-13.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hilal> (E.T.: 14.01.2025).
- Kurt, Bahadır (2017). *Remzî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Kurtoğlu, Orhan (2017). *Zâtî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi – 552, ISBN: 978-975-17-3978-0.
- Kut, Günay (2003). “Lâmî Çelebi”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.27, 96-97.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/lamii-celebi> (E.T.: 17.01.2025).
- Mehmed, Çavuşoğlu ve Tanyeri, M. Ali (1989). *Üsküplü İshâk Çelebi Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yay. No. 15.

- Mengi, Mine (2020). *Mesîhî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-633. ISBN: 978-975-17-4614-6.
- Millî Kütüphane Veri Tabanı, <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list> (E.T.: 11.01.2025)
- Özgeriş, Mutlu Melis vd. (2022). “Servi Ağacının Türk Kültürü ve Peyzajında Kazandığı Anlamaların Hayâlî’nin “Serv” Redifli Kasidesindeki Yansımaları”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 273-287.
- Pala, İskender (2020). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yay.
- Savaş, Hamdi (2000). “İshak Çelebi, Kılıççızâde”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.22, 528-529. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ishak-celebi-kiliccizade> (E.T.: 21.01.2025).
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2016). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 1*. İstanbul: OSEDAM.
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2017). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 2*. İstanbul: OSEDAM.
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2020). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 4*. İstanbul: OSEDAM DBY Yay.
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2022). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 6*. İstanbul: OSEDAM DBY Yay.
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2023). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 7*. İstanbul: OSEDAM DBY Yay.
- Tanyıldız, Ahmet (2014). “Selîmî, Yavuz Sultân Selîm, Sultân Selîm-i Evvel, I. Selîm”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selimi-yavuz-sultan-selim-sultan> (E.T.: 10.01.2025).
- Tarlan, Ali Nihad (1946). *Yavuz Sultan Selim Divanı*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Topaloğlu, Bekir (1993). “Cennetin İsimleri”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.7, 376-386, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cennet> (E.T.: 15.01.2025).
- Ünver, İsmail (1986). “Ahmed-i Rıdvân”, *Belleten*, 50(196), 73-126.
- Ünver, İsmail (1989). “Ahmed Rıdvân”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.2, 123-124. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-ridvan> (E.T.: 15.01.2025).
- Yavuz, Kemâl (1998). “Nihânî’nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28: 547-583.